

METERS MAKEN

BESTUURSAKKOORD

'S-HERTOGENBOSCH

2026-2030

Inhoud

Voorwoord	3
01 Onze ambitie: goed leven, vandaag én morgen	6
02 Aantrekkelijk wonen en leven	11
03 Gezonde en zorgzame samenleving	25
04 Duurzame toekomst	38
05 Kansrijk 's-Hertogenbosch	50
06 Bestuur en veiligheid	66
07 Financiën	78

VOORWOORD



's-Hertogenbosch is een fantastische plek om te wonen, werken en leven! Mensen voelen zich hier thuis. Op straat, in de wijk of in het dorp: inwoners kennen elkaar, helpen elkaar en doen mee. En onze gemeente bruist. We vieren hier het goede leven. Jong en oud, in stad en dorpen, in een historisch decor en in rauwe randjes. Pionierende ondernemers en creatieve makers zijn de motors van onze aantrekkingskracht.

Dit is de kracht van onze gemeente en de basis waarop we verder bouwen. Tegelijk staan we niet stil. Onze gemeente groeit en de uitdagingen zijn groot. Dat merken we bijvoorbeeld aan de woningnood, de druk op de zorg, klimaatverandering, polarisatie in de samenleving, de problemen op het elektriciteitsnet en veranderingen in werk en economie.

Dat vraagt om keuzes en om tempo. Inwoners merken die veranderingen elke dag. Als je een huis zoekt, zorg nodig hebt, een stage zoekt of prettig en veilig wilt wonen in je buurt.

Hier gaan we vol mee aan de slag. We kijken vooruit en zetten een stap extra. We willen dat 's-Hertogenbosch ook in de toekomst een plek blijft waar mensen zich écht thuis voelen. Een plek waar iedereen de kans krijgt om mee te doen en vooruit komt. Hier moet je het beste uit je leven kunnen halen!



In dit bestuursakkoord spreken we af hoe we voor onze stad, wijken en dorpen aan de slag gaan. Om de uitdagingen van nu en de toekomst aan te pakken. Een ding is zeker: dat kunnen we alleen samen. En dus maken we gebruik van de kracht van onze gemeente. Inwoners die naar elkaar omkijken, ondernemers die kansen zien en benutten, makers die ons laten dromen, verenigingen die verbinden en vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten. We verstaan hier de kunst van het samenleven.

We kijken met vertrouwen vooruit. We realiseren ons goed dat we in een snel veranderende wereld leven. Waarin we te maken hebben met ontwikkelingen op het wereldtoneel en besluiten vanuit Den Haag die ons leven hier direct raken. Maar we gaan niet afwachten. We kijken naar wat wél kan en waar we stappen kunnen zetten. Juist in een tijd waarin veel onzeker is, vinden we het belangrijk om zelf richting te bepalen. We willen grip houden op onze toekomst en blijven bouwen aan onze stad, wijken en dorpen.

Aan de bak dus! We gaan meters maken met scherpe en nieuwe keuzes voor onze gemeente. Dat doen we vanuit een gezamenlijk beeld en ambitie op de ontwikkeling van 's-Hertogenbosch. Daar starten we dit akkoord mee.

We vragen het nieuwe college om dit bestuursakkoord uit te werken in een collegeprogramma. Dat moet overzicht geven hoe en wanneer de ambities uit dit bestuursakkoord worden gerealiseerd.



Mariève Craste



Pieter Paul Slikker



Pieter Schuurmans



Jochem Huibers

01 ONZE AMBITIE: GOED LEVEN, VANDAAG ÉN MORGEN



Onze gemeente groeit en zal de komende jaren verder blijven groeien. Dat heeft nu al invloed op hoe we wonen, werken en samenleven. Die ontwikkeling bepaalt ook hoe 's-Hertogenbosch er morgen uitziet. We benutten deze groei om onze gemeente sterker, mooier en toekomstbestendiger te maken. Vanuit die blik maken we in dit bestuursakkoord keuzes en gaan we meters maken op de ontwikkeling van 's-Hertogenbosch.

Ontwikkeling naar 200.000 inwoners

's-Hertogenbosch is al jaren een aantrekkelijke en geliefde plek om te wonen, werken en studeren. Veel mensen kiezen er bewust voor om hier te komen of hier te blijven. Die groei staat niet op zichzelf. De laatste jaren komen we steeds meer onder invloed van de sterke ontwikkeling van regio's om ons heen. Onze gemeente ligt aantrekkelijk op een knooppunt tussen de noordelijke Randstad en de Brainportregio en binnen de Brabantse Stedenrij. Het Rijk stuurt in haar nationaal ruimtelijk beleid op groei van dit gebied. Tegelijk vraagt dit om balans: groei moet hand in hand gaan met voldoende werk, voorzieningen en groen.

We groeien door naar ongeveer 200.000 inwoners rond 2050. Dat is een stevige ontwikkeling. Niet alleen omdat het aantal inwoners toeneemt, maar ook omdat onze samenleving verandert. Onze gemeente wordt diverser en er komen meer ouderen en eenpersoonshuishoudens.



Van schaa sprong naar kwaliteit sprong

We benutten de groei van 's-Hertogenbosch als kans. Groei brengt namelijk nieuwe ideeën, energie en investeringen. Het geeft ons de mogelijkheid om dingen te verbeteren. We benaderen het als duurzame groei: met kwaliteit en goed voor generaties nu en in de toekomst.

Dit zijn die kansen:

- Allereerst betekent groei dat we kunnen bouwen aan een gemeente waar iedereen een thuis kan vinden. Veel mensen zoeken een woning, vaak is die er niet of is die te duur. Door nieuwe woningen te bouwen en meer in te zetten op bijvoorbeeld splitsen, optoppen en woningdelen, zorgen we dat jongeren, studenten, starters, gezinnen en ouderen hier kunnen (blijven) wonen. Door te investeren in een gezonde en zorgzame samenleving, ondersteunen we mensen het beste uit zichzelf te halen.
 - We pakken de kans om de kwaliteit van onze leefomgeving te versterken. In een bereikbare binnenstad, met minder blik en meer groen op straat. En door te investeren in de openbare ruimte van wijken en dorpen. We maken 's-Hertogenbosch groener, veiliger en aantrekkelijker om te leven.
 - Tegelijk geeft groei een impuls aan de levendigheid. Het geeft ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe plekken, aantrekkelijk voor experiment en nieuwe doelgroepen. In de Spoorzone, maar ook daarbuiten bouwen we door aan plekken met een eigentijdse sfeer, aanvullend op de historische binnenstad.
 - We benutten de groei als een motor voor verduurzaming. Investeringen in woningen en leefomgeving gaan hand in hand met de stappen naar een groenere en klimaatneutrale gemeente.
- We werken aan het verduurzamen van woningen en we gaan groots vergroenen. In wijken, dorpen en op bedrijventerreinen. Dat draagt niet alleen bij aan de ambities op duurzaamheid, zo versterken we ook de kwaliteit van wonen en werken.
- Tot slot werken we aan onze economie en voorzieningen. Meer inwoners betekent meer talent, nieuwe ideeën en frisse energie. Dat biedt kansen om onze economie naar een hoger niveau te tillen en ons verdienvermogen te vergroten. De groei zorgt ook voor meer draagvlak en investeringen in de (boven)regionale voorzieningen in onze gemeente. Denk aan het beroepsonderwijs, zorg, cultuuraanbod en winkels. Voorzieningen die belangrijk zijn voor onze inwoners en voor een bredere regio.

We weten ook dat dit niet vanzelf gaat. Als een gemeente verandert, kan dat ook schuren. Mensen kunnen het gevoel hebben dat hun buurt verandert of dat dingen anders worden dan ze gewend zijn. Dat begrijpen we. Voor ons staat voorop dat 's-Hertogenbosch een plek blijft waar mensen zich thuis voelen. Niet omdat alles hetzelfde blijft, maar omdat we blijven zorgen voor aantrekkelijke en leefbare buurten. Groei moet iets opleveren voor alle inwoners. In de nieuwe gebieden die nog worden ontwikkeld en in de bestaande wijken en dorpen.



De weg vooruit

Met de groei van onze gemeente komen kansen en uitdagingen. Dat vraagt om duidelijke keuzes. Keuzes die gaan over het dagelijks leven in onze wijken en dorpen. En keuzes over onze rol en bijdrage in de wereld om ons heen. Zo werken we aan de volgende doelen:

- Aantrekkelijk wonen en leven
- Gezonde en zorgzame samenleving
- Duurzame toekomst
- Kansrijk 's-Hertogenbosch

Binnen deze hoofdlijnen laten we zien welke stappen we de komende jaren willen zetten. We beschrijven de beweging die we op gang willen brengen. En vervolgens welke (eerste) meters we gaan maken in deze bestuursperiode. Zo maken we duidelijk waar we mee aan de slag gaan en wat inwoners daarvan gaan merken.



02

AANTREKKELIJK WONEN EN LEVEN



In 's-Hertogenbosch is het geweldig wonen. En we willen dat iedereen dit ervaart. Daarom moet het makkelijker worden passende en betaalbare woningen te vinden. We bouwen de komende jaren flink meer woningen. Tegelijkertijd investeren we in een prettige leefomgeving. Aantrekkelijk wonen gaat namelijk ook over de wijk en de buurt waar je woont. We vinden het belangrijk dat iedereen op een plek woont die goed bereikbaar is, waar het schoon en veilig is en waar buurtbewoners elkaar kunnen ontmoeten.

Hier gaan we dan ook volop mee aan de slag. Door bij het bouwen van nieuwe woningen te investeren in de leefomgeving. Maar ook door in bestaande buurten plekken opnieuw in te richten om ze groener, veiliger en prettiger te maken. Ook in de binnenstad zoeken we die balans, zodat het er levendig blijft en leefbaar. Waarbij onze stad, wijken en dorpen goed bereikbaar blijven, ook als we doorgroeien.



Wonen en verstedelijking

De beweging die we maken

We pakken stevig door op onze woningbouwambities. Ons doel: elk jaar 1.000 woningen opleveren met voldoende keuze voor iedereen. We zien dat deze ambitie steeds moeilijker te realiseren is. Daarom maken we duidelijke afspraken die zorgen voor tempo en resultaat. We komen niet aan plannen die al zijn vastgesteld en klaar zijn voor vergunningverlening (de harde plancapaciteit). Deze plannen voeren we zo snel mogelijk uit. Verder willen we snelheid maken met plannen die in voorbereiding zijn. Als betaalbaarheid en haalbaarheid van die plannen onder druk staat, maken we scherpe keuzes om het tempo erin te houden. We nemen het initiatief om met onze partners te kijken waar we doorbraken kunnen bereiken.

We geven prioriteit aan plannen waarmee we veel meters maken: Spoorzone, De Vliert en Grootte Wielen. Voor deze plannen haalden we bovendien veel geld van het Rijk binnen. Voor de Spoorzone gaat het om meer dan 100 miljoen euro. Daarmee kunnen we woningen sneller en met meer kwaliteit bouwen. We houden ons scherp aan de afspraken die we met het Rijk hebben gemaakt.

Naast de grote plannen houden we ruimte voor woningbouw en ontwikkeling in wijken en dorpen. Zodat bijvoorbeeld jongeren en ouderen de kans krijgen om in hun eigen buurt of dorp een passende woning te vinden.

We kiezen ervoor om nieuwe woningen vooral binnen bestaand bebouwd gebied te realiseren. Ook benutten we de bestaande woningvoorraad beter. We zien kansen om met bestaande woningen méér woonruimte te creëren. Daarom zetten we in op splitsen, optoppen, delen van bestaande woningen en andere manieren om meer te halen uit onze bestaande voorraad.

Tot slot kijken we verder vooruit. Voor nieuwe grote gebiedsontwikkelingen, zoals bij de Ertveldplas, Nuland Noordoost, Groot Meerendonk en Bedrijventerrein Zuid/A2-zone voorzien we de start na deze bestuursperiode. Als uitwerking van onze Omgevingsvisie starten we (of gaan we door) met de verkenningen van deze locaties. Hierin verkennen we ook de kansen voor aanvullende woningbouw.

De meters die we maken

- In nieuwe plannen (zachte plancapaciteit) gebruiken we de volgende woningbouwmix:
 - 30% sociaal
 - 30% middenhuur
 - 10% betaalbare koop
 - 30% dure huur en (middel)dure koop
 De vervangingsopgave door corporaties valt buiten deze Bossche Mix.
- We sturen op het totaal van alle plannen uit deze bestuursperiode. We passen deze Bossche Mix dus toe over de grenzen van afzonderlijke plannen en jaarschijven. Zo blijven we flexibel en is maatwerk mogelijk om nieuwe woningen goed in te passen in bestaande wijken of dorpen.
- Dit leidt concreet tot de volgende aantallen woningen waarvoor we deze bestuursperiode (2026-2030) harde woningbouwplannen maken.
 - 1200 sociale huurwoningen
 - 1200 woningen in middenhuur
 - 400 betaalbare koopwoningen
 - 1200 dure huur- en (middel)dure koopwoningen
- Om onze ambities te kunnen realiseren, houden we onze eigen regels en beleid nog eens goed tegen het licht. We zetten in op vereenvoudiging, mogelijkheden voor meer hoogbouw en actief stimuleren van meer doorstroming op de woningmarkt.
- De Citadelpoort is onderdeel van de ontwikkeling naar een Brede Binnenstad, passend bij een groeiende gemeente. Dit gebied wordt een nieuwe toegangspoort voor onze stad. We blijven inzetten op een aantrekkelijke invulling die hier recht aan doet. Met ruimte voor ontmoeting, creativiteit en maatschappelijke activiteiten. We willen daar in een publiek-private samenwerking invulling aan geven. Voor de roeivereniging zoeken we een alternatieve locatie.

Doorbraken voor ontwikkeling

We zijn ambitieus in onze plannen voor woningbouw en verstedelijking. Maar we zien ook dat plannen onder druk komen te staan. Door netcongestie en de aangekondigde aansluitstop, stikstofproblematiek en stijgende bouwprijzen. Het zijn ontwikkelingen die direct impact hebben op de haalbaarheid en betaalbaarheid van onze plannen.

Hoewel we beperkt invloed hebben op deze ontwikkelingen zelf, wachten we de problemen niet af. We zoeken proactief naar de mogelijkheden om in beweging te blijven.

- We stellen een fors incidenteel budget beschikbaar voor impulsen op woningbouw en verstedelijking die passen bij de groei naar 200.000 inwoners. Daarmee creëren we de financiële ruimte om woningbouw en plannen die vastlopen, snel en buiten de gebaande paden los te trekken. Bijvoorbeeld om investeringen mogelijk te maken die belemmeringen voor ontwikkeling opheffen, zoals op het gebied van stikstof of netcongestie. Met de ruimte om ook risicodragend te kunnen investeren. En om capaciteit in te kunnen zetten, als plannen of vergunningverlening daarop dreigen vast te lopen.
- De Vliert wordt een nieuwe stadswijk met veel ruimte voor betaalbaar wonen, groen, gezondheid, sport en recreatie. Om deze ontwikkeling snel mogelijk te maken, stellen we budget beschikbaar voor de realisatie van het parkeerhuis in dit gebied. Op deze manier houden we vaart en maken we de woningbouw mogelijk.
- Verder creëren we een beter en dynamisch inzicht in de fasering en prioritering van onze plannen en projecten. Daarmee is het mogelijk om slimmer en sneller te kunnen schuiven in tempo en planning, als projecten tegen belemmeringen aanlopen. Of daar snel het gesprek over aan te gaan met ontwikkelaars en andere partners. Andersom maakt het ons flexibeler om in te spelen op kansen.

- We realiseren meer ouderen- en zorggeschikte woningen, ook in dorpen als Engelen, Nuland en Vinkel. En we stimuleren innovatieve woonvormen, zoals geclusterd wonen voor ouderen, en de inzet van zorgtechnologie. Dit bevordert de zelfredzaamheid en verlicht de druk op de professionele zorg.
- Zoals geadviseerd in het burgerberaad 'fijn oud worden' realiseren we bij gebiedsontwikkelingen en grote woningbouwplannen mogelijkheden voor gemeenschappelijk wonen. We streven ernaar om per jaar vijf locaties voor gemeenschappelijk wonen, inclusief Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) uit te geven. Voor gemeenschappelijk wonen en CPO maken we een beleidsvisie zodat inwoners en ontwikkelaars weten wat de komende jaren de ambities zijn en wat ze mogen verwachten.
- We stimuleren de mogelijkheden voor (pre)mantelzorgwoningen om zorgzaamheid te bevorderen.
- We continueren de ingezette lijn op het beter benutten van de bestaande woningvoorraad, opkoopbescherming, goed verhuurderschap, leegstand en lokale binding. We monitoren periodiek de effecten zodat we kunnen bijsturen als dat nodig is.
- De woonwagengemeenschap bieden we perspectief. Door lege standplaatsen voortvarend uit te geven. Door, waar mogelijk, bestaande locaties uit te breiden. En door in deze periode de mogelijkheden van een nieuwe woonwagenlocatie concreet te maken.



Brede Binnenstad

De beweging die we maken

De ontwikkeling naar 200.000 inwoners geeft volop aanleiding en kansen om te investeren in de kwaliteit van onze Brede Binnenstad. Om ervoor te zorgen dat onze binnenstad klaar is voor de toekomst. Met een gezonde balans tussen levendigheid, leefbaarheid en economische vitaliteit. En blijvend bereikbaar, zonder voortdurende opstoppingen. Daar gaan we deze periode flink mee aan de slag.

De komende jaren neemt de druk op onze Brede Binnenstad al toe door nieuwe woningen, extra arbeidsplaatsen en een groeiend aantal bezoekers. Er zijn maatregelen noodzakelijk om te zorgen dat de binnenstad aantrekkelijk is en blijft. Om stedelijk te wonen, lekker te winkelen, ontspannen uit te gaan en gezond te ondernemen. Die maatregelen gaan enerzijds over bereikbaarheid. We bouwen verder aan de realisatie van de Verkeersstructuur 2030, we weren doorgaand autoverkeer en er komt meer ruimte voor fiets en voetganger. En anderzijds gaat het over de kwaliteit van het woon-, verblijfs- en ondernemersklimaat. Waarbij we vooral een stevige impuls geven op vergroening van de openbare ruimte.

De meters die we maken naar een blijvend bereikbare binnenstad

- We zetten een pakket van maatregelen in om de binnenstad bereikbaar te houden. We realiseren parkeergelegenheden aan of buiten de binnenstadsring. Verder zetten we in op smart city oplossingen, het implementeren van een nieuw parkeerverwijssysteem en parkeerreserveringsysteem, het verplaatsen van de grote bussen naar de binnenstadsring en op verbeterde afspraken over laden en lossen met leveranciers.
- We maken deze periode een start met de nieuwe verkeersknoop bij de oude WeenerXL/Van Herpenseweide. Met die aanpassing sluiten de doorstroommassen hier beter op elkaar aan en wordt dit een steeds logischer alternatief voor de oude binnenstadsroute.
- We pakken in deze periode zo snel mogelijk de Magistratenlaan aan om de doorstroming te verbeteren voor doorgaand verkeer. Daarmee verminderen we ook de overlast door af- en aanrijdend verkeer van de parkeergarage Paleiskwartier.

- Deze periode realiseren we de onderbrekingen voor doorgaand autoverkeer ter hoogte van de stationstunnel en de Veemarktweg. Doorgaand verkeer wordt naar de doorstroommassen gestuurd. De onderbreking bij de Drakentunnel wordt na de aanpak van de Magstratenlaan gerealiseerd en moet – vanwege benodigde ruimte voor het bouwverkeer – vóór de herontwikkeling van het station gerealiseerd zijn. De laatste onderbreking, op de Zuidwal, komt in de planning definitief niet in deze bestuursperiode. We kijken hier al wel of we kansen voor vergroening kunnen realiseren.
- We monitoren scherp en transparant hoe de effecten van de onderbrekingen uitpakken. Op de balans tussen levendigheid, leefbaarheid en economische vitaliteit. Op basis van de monitoring schalen we op of af waar nodig. Bijvoorbeeld door de onderbreking op de Zuid-Willemsvaart dynamisch in te zetten op drukke momenten of onderbrekingen naar voren halen.
- Aan de onderbreking aan de Zuid-Willemsvaart voegen we een ontheffingenbeleid toe voor direct omwonenden en direct omliggende ondernemers.
- Met ondernemers en bewoners kijken we samen naar de inzet van het Selectief Toegangssysteem (STS) en welke maatregelen nodig zijn. Zo kijken we naar mogelijkheden om een avondafsluiting naar voren te halen, als uit participatie blijkt dat daar draagvlak voor is. Het STS is geen doel op zich, maar een middel om verblijfskwaliteit te vergroten, het economische klimaat te versterken en de auto te weren waar die niet noodzakelijk is.



De meters die we maken naar een groenere binnenstad met meer verblijfs- en woonkwaliteit

- Om de verblijfs- en woonkwaliteit van de binnenstad te vergroten, gaan we flink vergroenen. We maken budget vrij voor 300 nieuwe bomen en zorgen met de uitvoering van de Integrale Aanpak Brede Binnenstad (IABB) voor een groenere en aantrekkelijkere binnenstad. Het heeft onze voorkeur om de bomen in de volle grond te zetten. Dat is beter voor de boom en het is duurzamer in het beheer. Als dit niet volledig lukt, kiezen we voor bomen in een bak.
- De helft van de bezoekersparkeerplaatsen op straat verdwijnt deze periode uit de binnenstad. Daarmee ontstaat er ruimte voor extra groen, terrassen en programmeringsruimte. En daarmee voor kwaliteit, een aangenaam verblijf en ondernemerschap. Om het mogelijk te maken dat uiteindelijk na deze periode alle bezoekersparkeerplaatsen in de openbare ruimte verdwijnen (met uitzondering van parkeerplaatsen voor mensen met een beperking) investeren we in een tijdelijke parkeervoorziening bij de Tramkade en werken we uit hoe we een extra parkeervoorziening aan de binnenstadsring kunnen realiseren, aanvullend op de parkeervoorziening die al is voorzien bij de Citadelpoort. Deze extra parkeervoorziening brengen we op basis van een nadere verkenning, als blijkt dat sprake is van een onrendabele investering, zo snel mogelijk naar het Structuurfonds.

- Onze ambitie is om ook een fietsring te realiseren rond de binnenstad. We stellen hiervoor een fors onderzoeksbudget in. De fietsring moet geschikt zijn voor de snelle en bredere fietsen van vandaag de dag. Hiermee stimuleren we het gebruik van de fiets boven de auto.
- Hierbij horen ook voldoende fietsparkeerplaatsen. Op logische plekken langs de route voor bezoekers. En voor bewoners en werknemers in de binnenstad, benutten we leegstaande ruimtes voor een fietsenstalling.



- Onze ambitie is om het Tolbrugkwartier te ontwikkelen van een verschaald stukje binnenstad naar een nieuwe trekker aan de heropende Grootte Stroom. Met honderden woningen, ruimte voor ondernemerschap, een nieuwe opstapplaats voor de Dieze en een promenade aan het water, brengen we verblijfskwaliteit, woonruimte, groen en water terug. We bouwen hier voor mensen zonder parkeerbehoefte of die kiezen voor een vergunning in één van de garages. Daarbij werken we de kansen voor uitbreiding van de parkeergarage Arena verder uit. Het parkeren voor de hotelfunctie blijft in de parkeerkelder van het Tolbrugkwartier.



- De parkeergarage Wolvenhoek behouden we voor bezoekers-parkeren, maar wel met een reserveringssysteem. Daarmee zorgen we ervoor dat alleen mensen die er specifiek voor kiezen of mensen die slecht ter been zijn, dichtbij kunnen parkeren.
- We stimuleren winkelend publiek om te parkeren op transferia of in de parkeergarages Paleiskwartier en Majjweg. Dat doen we door te sturen met parkeertarieven en door goed over deze mogelijkheden te communiceren. Ook zorgen we voor goede routes met aantrekkelijk groen, vanuit de garages de binnenstad in.
- Om bezoek in de week meer te spreiden, differentiëren we tarieven in de parkeergarages in de binnenstad. Bijvoorbeeld met een lager tarief op maandag en dinsdag en een hoger tarief in de rest van de week.
- De komende jaren vragen het onderhoud en de kwaliteit van kademuren en overkluizingen van de Binnendieze aandacht. Hiervoor is een publiek-private aanpak nodig. We verkennen de kansen op subsidies vanuit het Rijk en Europa.

Bereikbaarheid

De beweging die we maken

Een groeiende gemeente betekent meer verplaatsingen. Met duidelijke keuzes moeten we onze stad, wijken en dorpen hier klaar voor maken. Mobiliteit is daarbij geen doel op zich. Makkelijk en snel kunnen verplaatsen, is essentieel om mensen bij elkaar te brengen, om hier aantrekkelijk te wonen en om economisch sterk te zijn. Daarnaast zijn de keuzes op mobiliteit en bereikbaarheid ook van invloed op leefbaarheid, gezondheid, duurzaamheid en economische vitaliteit.

De druk op het wegennet en parkeervoorzieningen in de wijk zijn groot. Onze wijken uit de vorige eeuw zijn niet ingericht op meerdere auto's per huishouden. De ruimte is er niet om die parkeervoorzieningen voor de deur te realiseren. Daarom stimuleren we alternatieven voor de auto. Daarbij geven we prioriteit aan vervoer dat het meest bijdraagt aan gezondheid en duurzaamheid. Waar mogelijk zetten we de fiets en voetganger centraal, aangevuld met versterking van het openbaar vervoer en opties voor deelmobiliteit. We willen ervoor zorgen dat onze gemeente in de volle breedte bereikbaar is met openbaar vervoer of vormen van collectief vervoer. Dat geldt ook voor onze bedrijventerreinen, waarbij we werken aan een betere bereikbaarheid met alle vervoersmiddelen.

De bereikbaarheid van de oostelijke delen van de gemeente vraagt om specifieke aandacht. Door het stagneren van de verbreding van de A2, ontstaan ook problemen op het wegennet naar Rosmalen, Kruisstraat en de Groote Wielen. Bovendien willen we in de Groote Wielen nog een flink aantal woningen bouwen. Hiervoor is het noodzakelijk om te investeren in de ontsluiting van de oostelijke gemeentedelen. Voor alle vormen van vervoer. Daarom realiseren we de oostelijke ontsluitingsweg, plus een busbaan en vrijliggend fietspad als volwaardige alternatieven voor de auto. We gaan uit van co-financiering door het Rijk. Bouwen in De Groote Wielen betekent dat een betere ontsluiting nodig is. Het gaat hier om een door het ministerie aangewezen 'doorbraaklocatie'. Daarom verwachten we dat het Rijk de realisatie mede mogelijk maakt.



De meters die we maken

- We realiseren de oostelijke ontsluitingsweg, busbaan en vrijliggend fietspad. We gaan zo snel mogelijk in gesprek met het Rijk over de benodigde co-financiering, zodat woningbouw op de nationale doorbraaklocatie Grote Wielen mogelijk wordt.
- Nadat er definitieve duidelijkheid is over de invulling van de nieuwe OV-concessie, bepalen we welke aanvullende vormen van collectief vervoer nodig zijn. Zodat de dorpen en wijken ook buiten de spitstijden bereikbaar zijn met alternatieven voor de auto.
- We blijven met het Rijk en andere partners hard werken aan de vernieuwing van ons station. Dit is niet alleen een mobiliteitsknooppunt voor onze regio en heel Nederland, het wordt óók het hart en een prachtige entree voor onze Brede Binnenstad.
- We maken concreet werk van de zoektocht naar locaties voor een treinstation bij Nuland en Maaspoort. Ook zetten we in op realisatie van een nachtnet.
- Met het fietsnetwerk 3.0 werken we aan een schaa sprong voor de bereikbaarheid met de fiets. Daar gaan we vol mee door.
- Op verkeersveiligheid zetten we stevig in. Verkeersshuften pakken we aan en we investeren in veilige loop- en fietsroutes naar school. We onderzoeken hoe we bij basisscholen, rondom piektijden, autovrije zones kunnen invoeren (schoolstraten). We willen rotondes met een dubbele rijrichting omzetten naar rotondes met een enkele rijrichting. We hebben in dit akkoord al middelen gereserveerd om twee rotondes aan te pakken (Sint-Teunislaan en Aartshertogenlaan).
- Iedereen kan meedoen in 's-Hertogenbosch. Dus iedereen moet zich goed kunnen verplaatsen. We zorgen daarom voor een goede verankering van het VN-verdrag voor mensen met een beperking. We zorgen voor voldoende parkeergelegenheid voor mensen met een gehandicaptenkaart en voor Kiss&Ride-plekken vlakbij voorzieningen, zodat men dichtbij afgezet kan worden. De Kiss&Ride-plekken kunnen dubbel gebruikt worden namelijk ook als ruimte voor leveranciers om te lossen.

Leefbare stad, wijken en dorpen: vitaal en verbonden

De beweging die we maken

We bouwen aan leefbare wijken en dorpen waar mensen zich thuis voelen en naar elkaar omkijken. De groei van onze gemeente moet hand in hand gaan met meer levendige buurten waar mensen zich verbonden voelen. We zorgen dat voorzieningen, verenigingen en ontmoetingsplekken kunnen meegroeien met de ontwikkeling van nieuwe woningen en wijken. Aansluitend bij de kracht en het eigen karakter van wijken en dorpen. Niet overal hetzelfde, maar passend bij wat een wijk of dorp nodig heeft.

We investeren in ontmoetingsplekken in de wijk. Waar mensen laagdrempelig kunnen binnenlopen voor activiteiten, ondersteuning of gewoon contact. Dat doen we op plekken waar mensen al samenkomen, zoals scholen, sportverenigingen, buurthuizen, huiskamers van de wijk en de Brede Bossche Scholen. We zien deze plekken als sociale infrastructuur, net zo belangrijk en verbindend als de fysieke infrastructuur.

We zien kansen om deze ontmoetingsplekken, voorzieningen en dorpskernen verder te versterken. Daarnaast is onze openbare ruimte één grote ontmoetingsplek. Onze inzet op het vergroenen van bestaande wijken en buurten benutten we om kwaliteit toe te voegen en ontmoeting te stimuleren.

Meer nog dan de fysieke ontmoetingsplekken, zijn onze verenigingen, vrijwilligers en maatschappelijke initiatieven het sociale hart van onze gemeente. Of het nu gaat om muziekverenigingen, carnavalsclubs, scouting, culturele organisaties, sportverenigingen of buurtinitiatieven: zij brengen mensen samen en zorgen voor betrokkenheid en levendigheid in wijken en dorpen. Dit draagt ook bij aan identiteit en trots; het gevoel ergens bij te horen. Dit sociale hart willen we versterken. Daarbij hebben we oog voor jong en oud, nieuwe en bestaande inwoners en voor leefbaarheid dicht bij huis. Bovendien draagt dit bij aan het versterken van mentale gezondheid en het tegengaan van eenzaamheid.



De meters die we maken

- We blijven investeren in wijk- en dorpsgericht werken samen met inwoners, verenigingen en maatschappelijke partners. Na de wijkaanpak in de Gestelse buurt maakten we de afgelopen jaren een begin met wijkgericht werken in Kruiskamp en Hambaken. De inzet in die twee wijken zetten we door. We gebruiken de lessen die we daar opdoen om het gebiedsgericht werken te verbeteren en meer te verankeren in onze organisatie. We moeten naar een werkwijze waarin we de verschillende signalen, kansen, opgaven en netwerken in één buurt, wijk of dorp beter verbinden. En zo meer aansluiten op wat er leeft bij inwoners.
- We investeren in sterke en toekomstbestendige dorpskernen. We maken budget vrij voor nieuwbouw/renovatie/verduurzaming van de dorpshuizen in Empel, Vinkel en Engelen.
- We zoeken naar een toekomstbestendige locatie voor de HEVO in Rosmalen, bijvoorbeeld binnen de ontwikkeling van de locatie Oud Rodenborch.
- We zorgen voor meer rust en continuïteit in subsidies voor jaarlijks terugkerende culturele en maatschappelijke initiatieven die aantoonbaar bijdragen aan ontmoeting en verbondenheid.
- Multifunctioneel gebruik van maatschappelijke, culturele en wijkaccommodaties is het uitgangspunt. Zodat voorzieningen beter benut worden en ontmoeting wordt versterkt.
- We investeren in wijken en dorpen die uitnodigen tot ontmoeten, bewegen, sporten en verblijven. Dat vraagt om een aantrekkelijke openbare ruimte met voldoende speel- en verblijfsplekken en groen.
- De beweging uit het programma sociale structuur zetten we voort. We versterken evenementen, activiteiten en lokale tradities die bijdragen aan ontmoeting, het voorkomen van eenzaamheid en het versterken van sociale netwerken in buurten, wijken en dorpen.
- Bij gebiedsontwikkelingen zorgen we voor behoud van het wijkse en dorpse karakter en houden we rekening met bereikbaarheid, leefbaarheid en sociale samenhang.

03 GEZONDE EN ZORGZAME SAMENLEVING



In 's-Hertogenbosch kijken we naar elkaar om. We willen een gemeente zijn waar je je goed voelt en waar je mee kunt doen. Waar je jezelf kunt zijn en de ruimte krijgt om het beste uit jezelf en je leven te halen. Iedereen heeft iets bij te dragen. We kijken dus vooral naar wat je wél kunt. Samen vormen we een samenleving waarin iedereen meetelt. 162.000 inwoners nu en 200.000 inwoners straks.

Om mee te kunnen doen, is het belangrijk dat je gezond bent en je vitaal voelt. Als dat niet zo is, kunnen veel mensen rekenen op de hulp van anderen. Dat is belangrijk en krachtig. Veel inwoners zetten zich in voor hun buurt of voor elkaar. Mocht hulp niet beschikbaar zijn in de eigen omgeving en netwerk, dan zijn we er. Dichtbij, overzichtelijk en persoonlijk. Zonder ingewikkelde regels en/of systemen. Gewoon iemand die met je meedenkt en meehelpt. Ook zekerheid over werk en geld maakt verschil. Het geeft rust en ruimte om vooruit te kijken. Daarom zetten we ons in om armoede en langdurige geldzorgen tegen te gaan. We helpen inwoners om grip te krijgen op hun situatie.



Gezondheid

De beweging die we maken

We werken aan gezondheid en vitaliteit voor alle generaties: van een goede start voor kinderen tot gezond en zelfstandig ouder worden. Dat is ieders eigen verantwoordelijkheid, maar hangt ook af van de omgeving waarin mensen wonen, leren en leven. Daar gaan we mee aan de slag. Want gezondheid mag nooit afhangen van je postcode, inkomen of achtergrond. Daarom blijven we werken aan gelijke kansen op gezondheid.

Geïnspireerd door 'Blue Zones' werken we aan wijken en dorpen waar gezondheid onderdeel is van het dagelijks leven van inwoners. We richten buurten zo in dat inwoners elkaar makkelijker ontmoeten, kinderen veilig kunnen buitenspelen en ouderen zich prettig kunnen bewegen in hun eigen wijk. In de openbare ruimte komt meer plek voor groen, wandel- en fietsroutes en mogelijkheden voor sport en spel. De gezonde keuze moet zo steeds vaker de makkelijke keuze worden.

Blue Zones

Blue Zones zijn vijf gebieden in de wereld waar mensen op een gezonde manier oud worden. Dit wordt gelinkt aan een gezonde leefstijl en leefomgeving. Hoewel de culturen en diëten verschillen, zijn er overeenkomsten in leefstijl. Onder andere: beweging als onderdeel van een dagelijkse routine, zingeving, ontspanning (verminderen van stress), gezonde voeding en sociale verbinding.

Onze inzet op leefbare wijken en dorpen draagt ook bij aan gezondheid. Gezonde wijken en dorpen ontstaan door sterke en actieve gemeenschappen. Zoals geadviseerd door het burgerberaad 'fijn oud worden', zorgen we voor toegankelijke plekken waar buurtbewoners elkaar ontmoeten, activiteiten organiseren en laagdrempelig hulp kunnen vragen. Denk aan huiskamers in de wijk, ook buiten kantoortijden, waar het prettig en vertrouwd is om binnen te lopen.

Een gezond leven start al vóór de geboorte. Daarom investeren we vroeg in gezinnen samen met de GGD, voorschoolse opvang, Brede Bossche Scholen, Farent, sportverenigingen en jongerenwerk. Met deze partners bieden we ondersteuning in de wijk, zoals huiswerkbegeleiding, opvoedhulp, hulp bij administratie en activiteiten tegen eenzaamheid. Vooral bij jongeren en jongvolwassenen vraagt mentale gezondheid steeds meer aandacht. Samen met partners zetten we hierop in. Het gaat dan bijvoorbeeld om omgaan met prestatiedruk, stress, sociale media, maar ook digitale weerbaarheid en eenzaamheid. We versterken het online hulpaanbod, omdat jongeren hun vragen steeds vaker stellen via sociale media en kunstmatige intelligentie (AI).



De meters die we maken

- We bouwen het programma Samen Gezond 's-Hertogenbosch uit van een tijdelijk programma naar een structurele en langjarige beweging. Zodat gezondheid en preventie blijvend onderdeel worden van hoe we onze wijken, voorzieningen en samenleving versterken. We gaan onder andere aan de slag met:
 - Versterken van preventie en vroegsignalering, door inwoners sneller in beeld te krijgen bij stress, eenzaamheid, overgewicht en mentale klachten. Zodat passende ondersteuning eerder beschikbaar is.
 - Nadrukkelijker verbinden van gezondheid aan sport, cultuur, onderwijs en welzijn. Zo zetten we cultuur, ontmoeting en beweging actiever in voor mentale gezondheid, sociale verbinding en vitaliteit.
 - Samen met partners, zoals het Jeroen Bosch Ziekenhuis, welzijnsorganisaties, onderwijsinstellingen, jongerenwerk en sportverenigingen organiseren we gezondheid dicht bij inwoners.
 - Blijven bouwen aan een rookvrije generatie, onder andere met rookvrije schoolomgevingen, sportparken en ontmoetingsplekken voor kinderen en jongeren.
- Inzet op gezond, vitaal en zelfstandig ouder worden, met meer aandacht voor ontmoeting, bewegen, valpreventie en ondersteuning dicht bij huis.
- Verder bouwen aan een dementievriendelijke gemeente, waarin mensen met geheugenklachten volwaardig meedoen en langer thuis kunnen wonen.
- Gezondheidsverschillen tussen inwoners en wijken verkleinen we door extra te investeren in buurten waar gezondheidsachterstanden en kwetsbaarheid het grootst zijn.
- We bouwen aan gezonde en verbonden wijken waarin bewegen, ontmoeten en gezond leven vanzelfsprekender worden, met:
 - Bewegvriendelijke en groene openbare ruimtes.
 - Meer wandel- en ommetjesroutes in de wijk.
 - Veilige loop- en fietsroutes naar scholen, sportclubs en voorzieningen.
 - Laagdrempelige sport- en beweegactiviteiten dicht bij huis.
 - Samenwerking met organisaties die stevig geworteld zijn in buurten.

- Mentale gezondheid en weerbaarheid van jongeren en jongvolwassenen vraagt om extra aandacht. We zetten in op vroegsignalering, laagdrempelige ondersteuning en meer ondersteuning op mentale gezondheid op scholen, in de wijk en online.
- Schoolpleinen kunnen heel goed gebruikt worden als beweeg- en ontmoetingsplek in de wijk. We maken een subsidieregeling om 25 schoolpleinen te vergroenen deze periode. Daarbij willen we stimuleren dat deze ook buiten schooltijd worden gebruikt.
- Iedereen kan hier meedoen. Daarom werken we met Onbeperkt073 aan toegankelijkheid in de openbare ruimte, het OV, werk en cultuur. Ervaringsdeskundigen rapporteren jaarlijks over verbeteringen en knelpunten. Voor inwoners met Q-koorts of long covid verbeteren we erkenning, kennis, toegang en ondersteuning, samen met regio en provincie.
- Mantelzorgers ondersteunen we met respijtzorg, huishoudelijke hulp, tuinonderhoud en een mantelzorgmakelaar voor iedereen. Jonge mantelzorgers verdienen extra aandacht en ondersteuning.
- We zetten erop in dat de GGD haar kerntaken goed kan uitvoeren met grip op de financiën. Plustaken zoals seksuele gezondheid, prepzorg en drugstesten blijven van belang.
- We vragen het college een uitwerking te geven aan het reclamebeleid in lijn met de ambities uit dit akkoord.

Zorg en ondersteuning

De beweging die we maken

In 's-Hertogenbosch kun je gezond opgroeien en fijn oud worden. Daar zetten we stevig op in. Maar dat gaat niet altijd en voor iedereen vanzelf. Als gemeente leveren we zorg en ondersteuning aan wie dat nodig heeft (op basis van de Wmo en Jeugdwet). In de komende periode willen we dat sneller, beter en dichterbij huis gaan doen. Zonder ingewikkelde systemen en regels.

Daarvoor moeten we de zorg en ondersteuning anders organiseren. We zijn ervan overtuigd dat we mensen dan beter helpen en de druk op de zorg terugbrengen. Dat is ook nodig, omdat er een steeds groter beroep op wordt gedaan, onder andere door de dubbele vergrijzing. Daardoor staat de zorg en ondersteuning waarvoor wij als gemeente aan de lat staan onder druk. Gecombineerd met de onzekerheid op onze gemeentefinanciën is dit een flinke uitdaging. We willen dat de zorg en ondersteuning voor onze inwoners ook op langere termijn vol te houden is.

We maken een forse omslag: in elke wijk brengen we ondersteuning samen in één Lokaal Team, vlak bij huis. Geen loketten, geen herhaling van verhalen, maar één vaste hulpverlener die met je meedenkt en waarbij inwoners zelf de regie houden.

Daar hoort ook een eigen verantwoordelijkheid bij. De eerste vraag is altijd wat je zelf kunt doen en welke hulp je uit eigen kring en van dichtbij kunt inschakelen. Waar dat niet lukt, bieden we passende ondersteuning aan. Daarbij vindt er een verschuiving plaats van (dure) individuele specialistische zorg, naar benutten van een collectief aanbod van ondersteuning in de wijk.

De teams bieden zelf basishulp, schakelen specialistische zorg in wanneer nodig en werken samen met partners in de wijk. Zoals scholen, jongerenwerk, ouderenzorg en buurtinitiatieven. Er zijn ontzettend veel informele netwerken waarin mensen naar elkaar omzien en elkaar helpen. Lief-en-leed-sstraatjes, Bij Katrien, wekelijkse buurtmaaltijden in de Noorderpoort, te veel om op te noemen. Dat is goud waard en moeten we behouden. En erop voortbouwen vanuit de behoefte en kracht van elke wijk. Dat is in De Hambaken anders dan in Vinkel. Er is niet één blauwdruk voor de Lokale Teams.

De meters die we maken

- Samen met zorg- en welzijnspartners en maatschappelijke initiatieven in onze buurten en wijken werken we aan onze Lokale Teams. Daarbij sluiten we aan bij de bestaande gebiedsteams. We ontwikkelen waar mogelijk stapsgewijs vanuit het perspectief en de behoefte van inwoners. Om voorbereid te zijn op rijksbezuinigingen verschuiven we 10–20% van individueel beschikte zorg naar collectieve voorzieningen in de wijk, zodat zorg toegankelijk blijft voor iedereen. Om de omslag van de huidige organisatie van zorg en ondersteuning naar Lokale Teams mogelijk te maken, stellen we een aanjaagbudget en reserve in.
- We kiezen voor maatschappelijk gedreven zorgpartners en beperken doorgeslagen marktwerking.

We pakken zorgfraude aan met regionaal toezicht, afspraken over maximale winsten en stevige handhaving. Hiermee zorgen we dat de zorg ook in de toekomst beschikbaar en betaalbaar blijft voor wie het écht nodig heeft. Ook treden we op tegen inwoners die misbruik maken van het aanbod in zorg en ondersteuning.

- We gaan meer aan de slag buiten gebaande paden en investeren in laagdrempeliger hulp en preventie. In de afgelopen periode hebben we met incidentele middelen maatregelen genomen die zorgen voor een structureel effect. Met bijvoorbeeld Expertisecentrum GROEN, de Bossche sociale benadering van dementie, Youthlab en nog veel meer zien we dat we mensen snel helpen zonder ze te moeten verwijzen naar een wachtlijst voor (jeugd)zorg.

Zo pakken we problemen meteen aan en wachten we niet tot het erger wordt. Dat levert meer gezondheid, levensgeluk en minder zware zorg op.

- We stimuleren de inzet van innovatieve hulpmiddelen en digitale tools om langer thuis te kunnen wonen voor ouderen.
- Samen met onze partners spelen we zo goed mogelijk in op een vergrijzende en meer diverse samenleving. Ongeacht wat je achtergrond is, je moet kunnen rekenen op zorg die bij je past.

Bestaanszekerheid

De beweging die we maken

Voldoende inkomen, een dak boven je hoofd en toegang tot zorg en onderwijs zijn belangrijk om het beste uit het leven te halen. We zien dat armoede en schulden mensen op meerdere gebieden raken, zoals hun gezondheid, het gebruik van zorg, onderwijs en werk. Vaak ontstaat er een neerwaartse spiraal: mensen ervaren minder levensgeluk en krijgen steeds meer problemen. Dit leidt ook tot hogere maatschappelijke kosten. Maar vooral: zo kunnen mensen niet het beste uit zichzelf halen. We gaan uit van vertrouwen en willen deze spiraal zoveel mogelijk doorbreken. In het bijzonder als er ook kinderarmoede in het spel is. Kinderen moeten de mogelijkheid hebben om zich volop te ontwikkelen.

We gaan in de eerste plaats meer mensen bestaanszekerheid bieden. We willen voorkomen dat mensen door armoede of schulden niet mee kunnen doen in de samenleving en in de problemen komen. Daarom verlagen we de drempels voor financiële ondersteuning. Daarnaast zetten we in op preventie: we voorkomen problemen of pakken ze in een vroeg stadium aan, zodat ze niet erger worden. De ervaringen van afgelopen periode laten zien dat dit werkt. Door problemen vroeg te signaleren en snel in te grijpen, helpen we inwoners eerder en beter. Tegelijk blijven de maatschappelijke kosten lager. We gaan hierop door en investeren in de vroegsignalering van financiële problematiek.

Zo pakken we door op het rapport van de Rekenkamer over armoedebeleid.

Verder zien we dat we nog niet alle mensen bereiken die recht hebben op ondersteuning vanuit bestaande gemeentelijke regelingen. We zetten daarom de Bossche Pas voort. Hiermee willen we meer inwoners bereiken met een laag inkomen die recht hebben op gemeentelijke regelingen, maar daar nog geen gebruik van maken. Denk bijvoorbeeld aan hulp bij kosten voor sport en cultuur, zoals lidmaatschappen, contributies en abonnementen. We evalueren na 2 jaar of we dit doel bereiken.

De meters die we maken

- We investeren stevig in bestaanszekerheid. We breiden de groep inwoners die in aanmerking komt voor gemeentelijke financiële ondersteuning uit.
 - We verhogen de grens om in aanmerking te komen voor bijzondere bijstand van 120% naar 130% van de bijstandsnorm.
 - Ook de grens om in aanmerking te komen voor een individuele inkomenstoeslag verhogen we naar 130%.
- We gaan in deze periode door met de inzet van het 'Bouwdepot'. Hiermee ondersteunen we jaarlijks 10-15 jongeren in een kwetsbare positie met financiële steun. Zo krijgen ze financiële rust en ruimte om aan hun eigen toekomst te werken, bijvoorbeeld met school of werk.
- Aan het begin van 2026 is de Bossche Pas gelanceerd. Een belangrijk doel van de Bossche Pas is onder andere om mensen met een laag inkomen te bereiken met beschikbare ondersteuningsmaatregelen. We zetten de Bossche Pas voort. In 2028 voeren we een evaluatie uit of we meer mensen bereiken die recht hebben op beschikbare regelingen. Aan de hand van de evaluatie besluiten we over het vervolg van de Bossche Pas.
- We kiezen voor 'Wonen eerst'. We zorgen voor goede woonplekken voor mensen met psychische kwetsbaarheid, verslaving of een verstandelijke beperking. Met hostels, beschermd wonen, Skaeve Huse en brede expertise in de wijk bieden we perspectief en voorkomen we overlast.

Werk en participatie

De beweging die we maken

We werken aan gelijke kansen, zodat iedereen toegang heeft tot werk. We sluiten niemand uit. Iedere inwoner verdient de kans om aan het werk te gaan. Werk geeft niet alleen een inkomen, maar zorgt ook voor zelfstandigheid, eigenwaarde, en ruimte voor persoonlijke ontwikkeling. Het zorgt ervoor dat mensen kunnen meedoen in de samenleving.

We bieden extra inzet en ondersteuning in wijken waar de arbeidsparticipatie laag is. Ons doel is een inclusieve arbeidsmarkt waar werk loont en waar perspectief is. Met actieve begeleiding en maatwerk helpen we mensen om weer hun plek te vinden op de arbeidsmarkt.

Vertrouwen staat aan de basis en we schrappen onnodige regels. We werken nauw samen met het Bossche bedrijfsleven.

We zetten met name stappen om mensen te begeleiden naar werk dat de samenleving steeds nadrukkelijker vraagt: in de zorg, de huishoudelijke hulp, de bouw en techniek.

De meters die we maken

- We gaan door met bijverdienen in de bijstand. En waar nog kansen liggen, breiden we dit uit. Dit voorkomt een armoedeval en stimuleert de stap naar volledige zelfstandigheid. We versterken de goede verbinding tussen onderwijs en lokale en regionale werkgevers.
- WeenerXL was de afgelopen jaren bijzonder succesvol in het begeleiden van inwoners naar werk via loonkostensubsidie. We blijven inzetten op de kracht van WeenerXL, met een scherpe focus op de uitstroom naar regulier en passend werk. We benutten loonkostensubsidies om de drempel voor ondernemers te verlagen en kwetsbare groepen, zoals jongeren, een echte kans op passend werk te geven.

- Asielzoekers helpen we naar werk via het werkloket op onze opvanglocaties. Werken vanaf dag één: dat is onze inzet. We maken extra middelen vrij om deze inzet te intensiveren. Statushouders met een taalachterstand, helpen we in de begeleiding.
- Steeds vaker zien we arbeidsmigranten uit Oost-Europa in schrijnende situaties. Na het verlies van werk blijven zij vaak zonder huisvesting op straat in Nederland achter. Met het risico op langdurige dakloosheid, verslaving, psychische problematiek en alle maatschappelijke gevolgen van dien. Met gemeenten en werkgevers in de regio maken we afspraken over begeleiding van werk naar werk, terugkeer naar het land van herkomst en tijdelijke mogelijkheden voor opvang.

Diversiteit, inclusiviteit, gelijkwaardigheid

De beweging die we maken

In 's-Hertogenbosch moet en mag iedereen zichzelf zijn. Een inclusieve gemeente is namelijk een sterke gemeente. Mensen met verschillende achtergronden, culturen, overtuigingen, identiteiten en beperkingen leven hier samen. Die diversiteit maakt onze samenleving levendig en krachtig.

Toch krijgen onze inwoners nog te maken met discriminatie en uitsluiting. Op het werk, op school, op de woningmarkt, in het uitgaansleven en op straat. Dat accepteren we niet. Daarom zetten we ons actief in tegen discriminatie en racisme. We bouwen samen met inwoners, organisaties, scholen, werkgevers, sportverenigingen en horeca aan een gemeente waarin iedereen zich veilig, welkom en gezien voelt.

Inclusie begint bij onszelf als gemeente. Toegankelijkheid en begrijpelijke communicatie zijn daarbij vanzelfsprekend. We zetten stappen om cultuursensitiever te werken. En we gaan er meer werk van maken om in beleid, zorg, welzijn, onderwijs en dienstverlening beter aan te sluiten bij de leefwereld van alle inwoners. Binnen de gemeentelijke organisatie maken we diversiteit en inclusie tot de norm en bouwen we verder aan een inclusieve werkcultuur.



De meters die we maken

- De recent vastgestelde lokale Inclusieagenda zetten we voort. We maken middelen vrij om er deze periode een flinke impuls aan te geven. Aandachtspunten zijn in ieder geval:
 - Inclusie moeten we vieren. We ondersteunen evenementen die ontmoeting en inclusie bevorderen. Als teken van onze steun aan de LHBTIQ+-gemeenschap hijsen we de vlag op Coming Out Day op alle gemeentelijke gebouwen.
 - We gaan in gesprek met het onderwijs hoe we aan betere voorlichting kunnen doen over inclusie.
 - We investeren in LHBTIQ+ sensitiviteitstrainingen voor maatschappelijke instellingen, sportverenigingen en andere organisaties die substantiële gemeentelijke subsidie ontvangen. We starten een campagne tegen geweld richting de LHBTIQ+-gemeenschap.
 - We pakken discriminatie aan op de woningmarkt, bij stages, op de arbeidsmarkt en in het nachtleven.
- Toegankelijkheid nemen we standaard mee in ruimtelijke plannen, met speciale aandacht voor ouderen en mensen met een beperking. Gemeentelijke gebouwen, publieke voorzieningen en de openbare ruimte moeten voor iedereen toegankelijk zijn. Hier gaan we nog eens kritisch naar kijken.
- De gemeente communiceert helder, op B1-niveau, en maakt de website en crisiscommunicatie toegankelijker voor mensen met een audio- of visuele beperking. Bij al onze gemeentelijke dienstverlening passen we de menselijke maat toe zodat deze voor iedereen – ongeacht beperking – toegankelijk is.

04 DUURZAME TOEKOMST



We benaderen de groei van onze gemeente als duurzame groei. Kwaliteit is het uitgangspunt, met volop kansen om te werken aan een groen, gezond, veerkrachtig en aantrekkelijk 's-Hertogenbosch. Goed voor generaties nu en in de toekomst.

Daarom nemen we onze verantwoordelijkheid voor opgaven op (inter)nationale schaal die ook voor 's-Hertogenbosch van belang zijn. Klimaatverandering, de energietransitie, netcongestie, waterveiligheid, toenemende druk op grondstoffen en hulpbronnen. We zorgen ervoor dat bijbehorende investeringen een bijdrage opleveren voor onze inwoners en leefomgeving. Door flink in te zetten op vergroening, spelen we in op een veranderend klimaat én werken we aan aantrekkelijkere, gezondere wijken en dorpen. Door energie-besparing dragen we bij aan CO₂-reductie, maar we besparen óók geld in de portemonnee. En door afval als grondstof te zien, verlagen we onze impact op het milieu én zijn er kansen voor samenwerking tussen bedrijven op moderne bedrijventerreinen. We laten de groei van onze gemeente gelijk oplopen met het pakken van kansen en verantwoordelijkheid op de grote duurzaamheidsopgaven.



Energietransitie

De beweging die we maken

In 2045 willen we klimaatneutraal zijn. Zo dragen we bij aan een beter klimaat. Dat doen we omdat we goed willen zorgen voor onze leefomgeving, voor onszelf en voor de generaties na ons. We merken ook dat energie duurder wordt en dat we door geopolitieke ontwikkelingen te afhankelijk zijn. Dat maakt ons kwetsbaar. Ook daarom stappen we over naar energie die we zelf kunnen opwekken, zoals zon en wind en in de toekomst ook waterstof. Tegelijk willen we minder energie verbruiken, bijvoorbeeld door woningen beter te isoleren. Zo werken we stap voor stap toe naar een duurzame toekomst. We stellen een fors impulsbudget in om te werken aan onze ambities en maatregelen rond de energietransitie.

We vinden het belangrijk dat iedereen mee kan doen. De meeste mensen willen best verduurzamen als het betaalbaar is en als duidelijk is wat er van hen wordt gevraagd. Daarom zorgen we ervoor dat de keuzes die we maken begrijpelijk zijn en houden we rekening met verschillen. Niet iedere woning of bedrijfspan is hetzelfde en niet iedereen heeft dezelfde mogelijkheden.

We beginnen niet op nul en bouwen verder op bestaand beleid en gemaakte plannen. Zo hebben we een warmtebedrijf waarmee we toewerken naar het afstappen van het gebruik van gas. We willen daar de komende jaren vaart mee maken, maar we weten ook dat dit veel betekent voor inwoners. Dat doen we dus zorgvuldig. Het gaat tenslotte over iemands huis, comfort en maandlasten. We gaan daarom eerst per buurt in kaart brengen wat de beste oplossing is. In sommige wijken is dat een gezamenlijk warmtenet. In andere buurten ligt een oplossing met volledig elektrische systemen meer voor de hand. We kijken niet alleen naar wat technisch kan, maar ook naar wat past per wijk en bij de woningen en de mensen die er wonen. We vinden het belangrijk dat inwoners weten waar ze aan toe zijn. Daarom willen we dat in 2028 voor elke wijk duidelijk is welke richting we kiezen.

Verder zetten we in op minder energieverbruik. Want energie die je niet gebruikt, hoef je ook niet op te wekken. En dat merk je ook nog eens in de portemonnee. We willen aan de slag met betere isolatie van woningen. Dat scheelt in de energiekosten en zorgt tegelijk voor meer comfort in huis.

Voor het opwekken van duurzame energie werken we verder aan de bestaande plannen in de Duurzame Polder. Hiermee zetten we flinke stappen op weg naar een klimaatneutraal 's-Hertogenbosch in 2045. We houden ons aan de afspraken die zijn gemaakt, bijvoorbeeld in de regio. We zorgen dat vergunningen zorgvuldig worden beoordeeld en voldoen aan landelijke regels voor gezondheid en veiligheid.

We vinden het belangrijk dat inwoners in de omgeving meeprofiteren van deze ontwikkelingen. Niet alleen de lasten, maar ook de voordelen moeten eerlijk verdeeld worden. En we willen dat de lusten vóór de lasten uitgaan. Ideeën vanuit inwoners zelf spelen daarin een belangrijke rol. Zo zorgen we ervoor dat de energietransitie iets wordt van ons allemaal en dat iedereen er op een positieve manier iets van terugziet.



De meters die we maken

- We brengen in 2028 per buurt in beeld op welke wijze we de warmtetransitie vorm gaan geven. Op basis van een totaaloverzicht kunnen we de investeringsbehoefte in beeld brengen. Voor collectieve warmtenetten zal er namelijk een onrendabele top zijn. We maken – in lijn met het Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP) - een totaaldoorkijk van deze opgave. Daarbij bepalen we de prioriteiten en hebben we het voornemen om in deze periode de eerste investeringsbesluiten te nemen.
- Deze doorkijk verwerken we in ons Warmteprogramma. We zetten de buurten die snel aangepakt kunnen worden (vanuit werk-met-werk en lopende initiatieven) en waar energiearmoede hoog is vooraan in de planning. Waar mogelijk nemen we deze periode al eerste aanwijsbesluiten, zodat we echt een start maken op weg naar een gasloze buurt.
- Voor de overgang in de warmtetransitie, helpen we onze inwoners en ondernemers met informatie via een Energiehuis. We richten dit zo in dat we mensen optimaal ondersteunen en adviseren.
- Met isoleren willen we de komende periode meer meters maken. Dat doen we via drie lijnen:
 - Met woningcorporaties hebben we in het duurzaamheidsakkoord afspraken gemaakt over het isoleren van sociale huurwoningen; we werken er zo naartoe dat in 2045 alle corporatiewoningen geïsoleerd zijn naar de standaard.
 - We helpen mensen met een lager inkomen om hun eigen koopwoning te isoleren. We helpen ze met beschikbare subsidiemogelijkheden. En we stimuleren VvE's om appartementengebouwen beter te isoleren.
 - We stimuleren particuliere verhuurders hun woningen te verduurzamen. Daarover gaan we actief het gesprek aan met de grote verhuurpartijen in onze gemeente.
- Landelijk en regionaal zijn er voor particulieren voldoende subsidiemogelijkheden en ondersteuning. Wel is er op dit moment een stop op isoleren vanwege een lopend natuuronderzoek en het opstellen van een Soortenmanagementplan (SMP). Door nu budget vrij te maken voor maatregelen uit dit SMP, zorgen we ervoor dat we in 2028 weer volop kunnen inzetten op de isolatie van huizen. Mét een plus erbovenop.

- Met de Duurzame Polder maken we de opwek van groene energie mogelijk. Zo werken we aan een klimaatneutrale toekomst en energiezekerheid. De inpassing en realisatie doen we zorgvuldig. Zo komt de ontwikkelaar - binnen de door ons gestelde randvoorwaarden - met een plan voor omwonenden dat samen met hen wordt ingevuld.
- We maken middelen vrij voor groenmaatregelen rond de Duurzame Polder. Verder komt er met een omgevingsfonds een structureel budget voor leefbaarheid en investeringen in landschap, natuur en recreatieve kwaliteit van dit gebied. Daarnaast komt er een omwonendenregeling. Daarmee komen er middelen voor omwonenden om te investeren in de duurzaamheid van hun eigen woning.
- We stellen een stevig investeringsbudget in om ons maatschappelijk vastgoed te verduurzamen. Zo zetten we zelf ook duidelijke stappen op weg naar een klimaatneutrale gemeente.
- Bij zon-op-dak zijn we zo soepel als kan bij monumentale gebouwen. We gaan de welstandseisen versoepelen om nog meer werk te maken van zon op monumentale gebouwen. Voor zonnevelden voeren we uit wat al loopt. We nemen geen nieuwe initiatieven.
- Voor zero-emissie volgen we de gemaakte afspraken. We hebben daarbij aandacht voor de ondernemers die tegen netcongesties aanlopen bij hun elektrificatie. We werken hier per bedrijventerrein aan.
- We zien de uitdagingen rondom houtstook en de effecten voor de luchtkwaliteit voor omwonenden. Op basis van binnenkomende meldingen, communiceren we gericht en gaan we – waar nodig - gesprekken aan.

Netcongestie

De beweging die we maken

Netcongestie heeft grote impact op de ontwikkelingen in onze gemeente. Nieuwe elektriciteitsaansluitingen zijn beperkt of alleen onder strikte voorwaarden mogelijk. Dit speelt in het hele land. Vanaf 1 juli geldt voor een deel van onze gemeente een aansluitstop. De verwachting is dat dit later voor andere delen ook zal gaan gelden. We nemen het voortouw bij dit probleem. We werken vernieuwend, met lef en samen met partners. Dat doen we met lobby, ruimte geven aan innovatieve oplossingen en een eigen aanpak 'netbewust bouwen'. In onze aanpak werken we aan wat er wel kan.

Het grootste probleem op het elektriciteitsnet - en de daarbij horende aansluitstop - is dat elektriciteit veelal op hetzelfde moment gebruikt wordt. Hier zit een gedragscomponent in: als we samen slimmer omgaan met elektriciteitsgebruik, kan er meer. We zetten in op meer bewustwording bij inwoners en ondernemers.

Daarnaast zetten we in op netbewust bouwen. We houden bij ontwikkelingen actief rekening met de beschikbare netcapaciteit, met name tijdens piekbelasting. We gaan vooral slimmer om met de aanwezige elektriciteit op alle momenten van de dag.

Onze inzet richt zich op verlagen, verschuiven en spreiden van de elektriciteit. Dat doen we tijdens de voorbereiding, realisatie en het gebruik van gebouwen. Door netbewust te bouwen kunnen met dezelfde maximale netcapaciteit meer aansluitingen gerealiseerd worden.

De meters die we maken

- We gaan door met:
 - Inventariseren en besluiten over collectieve warmteoplossingen, zoals warmtenetten.
 - Aandacht voor het slim laden van elektrische voertuigen.
 - Opzetten van energyhubs op bedrijventerreinen.
 - Proactief begeleiden van groepscontracten voor grootverbruikers.
- We verkennen aanvullende oplossingen, zoals:
 - collectieve zonnepanelen gekoppeld aan Warmte- en Koudeopslagsystemen (WKO's) of batterijen;
 - grootschaligere batterijopslag op gebiedsniveau;
 - tijdelijke oplossingen, zoals gasgeneratoren om pieken op te vangen wanneer batterijen tekortschieten.



Groen en water

De beweging die we maken

We zetten de beweging om meer ruimte te geven aan groen en water door. Dat is een inzet die past bij een groeiende gemeente. Zo worden we weerbaarder tegen de gevolgen van klimaatverandering. Het maakt onze omgeving aantrekkelijker om te wonen en te leven. En het nodigt uit om naar buiten te gaan en te bewegen. Zo helpt het ook om onze doelen voor gezondheid te bereiken.

We zetten in op groots vergroenen. We zetten deze periode een stevige plus op wat we al doen. Met aanvullend investeringsgeld voor vergroening van wijken en buurten die nu te veel versteend zijn en waar groen beperkt aanwezig is. We willen dat al onze inwoners kunnen genieten van een groene en leefbare buurt. Ook zoeken we naar koppelkansen.

Het uitgangspunt moet zijn: waar een schop de grond ingaat, vergroenen we. Of het nu voor woningbouw, de warmtetransitie, riolering, weggennet of een andere reden is. Waar mogelijk doen we dat samen met buurtinitiatieven. Verder stimuleren we geveltuintjes, aanleg en beheer van boomspiegels en waar mogelijk vergroenen we parkeerplaatsen. We hebben ook oog voor bedrijventerreinen. Ook daar willen we de omgeving groener en gezonder maken en prettiger om te verblijven.

Naast het groen in onze wijken hebben we ook mooie natuurgebieden waar we zuinig op zijn. Deze plekken zijn belangrijk voor de biodiversiteit, rust en ontspanning. We zorgen ervoor dat ze mooi blijven en willen we nieuwe natuur ontwikkelen. Dat is goed voor mens en dier.

En met onze aanpak 'natuurversterkend ontwikkelen' proberen we investeringen in natuurherstel van de Natura 2000-gebieden rond 's-Hertogenbosch om te zetten in stikstofruimte voor nieuwe ontwikkeling. Als zich daarvoor kansen aandienen, zullen we deze proactief verkennen en de samenwerking met relevante partners opzoeken.

Ook water vraagt om extra ruimte. Om wateroverlast bij extreme regen te voorkomen en om water beschikbaar te hebben bij droogte. Via het programma HoWaBo werken we met partners door aan slimme oplossingen voor waterberging en afwatering. We blijven gemeenten stroomopwaarts van de Aa en de Dommel oproepen om water meer en beter vast te houden. Zodat pieken in neerslag meer opgevangen kunnen worden en we in 's-Hertogenbosch minder water te verwerken krijgen.

De meters die we maken

- Met extra financiële middelen zetten we in op meer vergroening. In de stad, wijken, dorpen en op bedrijventerreinen. En we zetten in op nieuwe natuur en groenstructuren. Zo realiseren we onze eigen groennorm en creëren we extra ruimte voor vergroening. We maken hierbij de koppeling met de inzet op gezondheid en het stimuleren van bewegen, ontmoeting en het aantrekkelijker maken van wijken, dorpen en winkelgebieden.
- Het Sparrenburgbos is een enorm waardevol stuk groen voor mens en natuur en dat behouden we. We houden het Sparrenburgbos groen en toegankelijk.
- We stimuleren (buurt)voedselbossen en voedseltuinen.
- We blijven inzetten op het tegengaan van wateroverlast in onze wijken en buurten, zoals in de Overlaet.
- Waar het geen risico's heeft voor mensen en huisdieren, maaien we zo min mogelijk en laten we bladeren en hout liggen. Dat is goed voor planten en dieren.
- We zetten in de komende periode concrete stappen om het dierenwelzijn in onze gemeente te versterken.
 - We investeren in een passende, grotere locatie voor het dierentehuis.
 - We gaan aan de slag met een integraal dierenwelzijnsbeleid. Daarin stellen we onder andere duidelijke kaders op voor dierenparkjes en opvangvoorzieningen.
- We gaan door met de succesvolle samenwerking tussen dierentehuis en dierenambulance.
- We zorgen dat groen is verbonden, zodat dieren makkelijk van de ene naar de andere plek kunnen komen.

Van afval naar grondstof

De beweging die we maken

We moeten zuinig omgaan met grondstoffen en producten. Stimuleren van hergebruik, verlaagt de impact op natuurlijke grondstoffen en bronnen en daarmee het milieu. Dat doen we langs drie lijnen.

Allereerst willen we afval voorkomen. We zetten erop in om mensen bewust te maken en tips te geven om afval te verminderen. Als tweede zetten we in op meer repaircafe's en andere organisaties die producten repareren en daarmee de levensduur verlengen. Vaak dragen deze initiatieven ook bij aan sociale verbondenheid en vinden mensen er bezigheid en betrokkenheid. De derde lijn is om de beweging te maken van afval naar nieuwe grondstof.

Ook van het bedrijfsleven verwachten we dat ze bijdragen aan het verminderen van afval en meer hergebruik van reststromen. Daarbij zoeken we samenwerking binnen ketens en met andere gemeenten. Voor het hergebruik van reststromen is namelijk een bepaalde massa nodig. Bedrijven met een reststroom moeten gekoppeld worden aan bedrijven die dat kunnen benutten voor nieuwe producten. Deze aanpak voeren we op de Rietvelden nu al uit vanuit de aanpak 'Groote Oogst'. We verbreden dit naar andere terreinen.





De meters die we maken

- We stellen een Grondstoffenbeleid vast in plaats van Afvalstoffenbeleid. Hierin staat centraal dat we afval zien als grondstof.
- In ons grondstoffenbeleid zetten we in op het vaker inzamelen van plastic drinkpakken en blik (PDB) en minder vaak restafval. Dit combineren we met diftar. Dit is variant 1B uit de raadsinformatiebrief met scenario's voor het Grondstoffenbeleid.
- Samen met Vindingrijk zoekt de Afvalstoffendienst naar een goede businesscase en locatie om waarde en nog bruikbare producten uit restafval te halen.
- Er komt een campagne gericht op minder afval, door middel van gedragsverandering.
- Het beboeten van mensen die afval bij ondergrondse containers plaatsen zetten we voort. Ook gaan we door met de Wijkhelden die zwerfafval in wijken opruimen.
- We maken, samen met betrokkenen uit wijken, werk van meer repaircafe's.
- Samen met andere overheden en het bedrijfsleven werken we aan een keten voor de verwerking van reststromen. We zetten daarbij een partij in die reststromen van bedrijven matcht met bedrijven die de reststroom als grondstof kunnen gebruiken.
- We geven uitvoering aan de Nota Duurzaamheid, waarmee we onder andere circulariteit in aanbestedingen opnemen. Verder willen we op meer plekken gebruikmaken van materialenpaspoorten.

05

KANSRIJK

'S-HERTOGENBOSCH



Onze gemeente barst van het talent en potentie. In onze scholen, bedrijven, onder onze makers en culturele instellingen, in het verenigingsleven. En met de groei van onze gemeente verwachten we nog een flinke impuls aan nieuwe energie, ideeën en gouden handen. Dat geeft volop kansen om onze gemeente leuker, levendiger en meer concurrerend te maken. Die willen we met beide handen aangrijpen. In onderwijs, economie, cultuur, sport en evenementen.

We vinden het belangrijk dat je hier de kans krijgt om jezelf te ontwikkelen. Iedereen heeft hier iets bij te dragen. Dus zetten we in op goed onderwijs, maar ook voldoende aanbod voor talentontwikkeling buiten school. Met gelijke kansen voor iedereen. Met onderwijsinstellingen en ondernemers pakken we de kansen om ons verdienvermogen te versterken. We hebben de papieren om onze positie in de nationale economie te verstevigen en uit te bouwen. Cultuur, sport en evenementen dragen op verschillende manieren bij aan een kansrijk 's-Hertogenbosch. Het zijn motors voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en dragen direct bij aan onze economie. Verder bieden makers, verenigingen en ondernemers broedplaatsen voor nieuw talent en goede ideeën. En cultuur, sport en evenementen zorgen voor een levendige stad vol inspiratie, beleving en ontmoeting. Deze periode geven we nieuwe impulsen aan een kansrijk 's-Hertogenbosch. Om onze potentie nog meer te verzilveren en om te bouwen aan de voorzieningen en economie van de toekomst.

HA 2		KA 2	
BLAUWDEEL TIME	HA 2.02	SAAS NESTINGLAB	KA 2.01
		WORKSHOPCENTRUM	KA 2.02
		MOEBO	KA 2.03
		BLAUWDEEL	KA 2.04
HA 1		KA 1	
EMERGENCY ROOM	HA 1.01	WPL	KA 1.01.01
HOUSE OF BUSINESS	HA 1.02	PTM	KA 1.01.02
CONTEMPORARY CONCEPTS	HA 1.03	BEKING	KA 1.01.03
ART & CULTURE	HA 1.04	DOCK 8	KA 1.01.04
INTELLIGENT SPACES	HA 1.05	FLUORIDE COLLABORATIVE FINANCE	KA 1.01.05
MOORE CAPITAL	HA 1.06	AMCALO	KA 1.01.06
VERBODEN TOEGANG	HA 1.07	STUDIOCENTRUM	KA 1.01.07
VERBODEN TOEGANG	HA 1.08		
HA 0		KA 0	
CONTEMPORARY CONCEPTS	HA 0.01	INDUSTRIEL MEDIA	KA 0.01.01
TOEGANG	HA 0.02	INDUSTRIEL MEDIA	KA 0.01.02
ART & CULTURE	HA 0.03	WPL BUSINESS	KA 0.01.03
ART & CULTURE	HA 0.04	ART & CULTURE	KA 0.01.04
ART & CULTURE	HA 0.05	ART & CULTURE	KA 0.01.05
ART & CULTURE	HA 0.06	ART & CULTURE	KA 0.01.06
ART & CULTURE	HA 0.07	ART & CULTURE	KA 0.01.07
ART & CULTURE	HA 0.08	ART & CULTURE	KA 0.01.08
ART & CULTURE	HA 0.09	ART & CULTURE	KA 0.01.09
ART & CULTURE	HA 0.10	ART & CULTURE	KA 0.01.10
ART & CULTURE	HA 0.11	ART & CULTURE	KA 0.01.11
ART & CULTURE	HA 0.12	ART & CULTURE	KA 0.01.12
ART & CULTURE	HA 0.13	ART & CULTURE	KA 0.01.13
ART & CULTURE	HA 0.14	ART & CULTURE	KA 0.01.14
ART & CULTURE	HA 0.15	ART & CULTURE	KA 0.01.15
ART & CULTURE	HA 0.16	ART & CULTURE	KA 0.01.16
ART & CULTURE	HA 0.17	ART & CULTURE	KA 0.01.17
ART & CULTURE	HA 0.18	ART & CULTURE	KA 0.01.18
ART & CULTURE	HA 0.19	ART & CULTURE	KA 0.01.19
ART & CULTURE	HA 0.20	ART & CULTURE	KA 0.01.20
ART & CULTURE	HA 0.21	ART & CULTURE	KA 0.01.21
ART & CULTURE	HA 0.22	ART & CULTURE	KA 0.01.22
ART & CULTURE	HA 0.23	ART & CULTURE	KA 0.01.23
ART & CULTURE	HA 0.24	ART & CULTURE	KA 0.01.24
ART & CULTURE	HA 0.25	ART & CULTURE	KA 0.01.25
ART & CULTURE	HA 0.26	ART & CULTURE	KA 0.01.26
ART & CULTURE	HA 0.27	ART & CULTURE	KA 0.01.27
ART & CULTURE	HA 0.28	ART & CULTURE	KA 0.01.28
ART & CULTURE	HA 0.29	ART & CULTURE	KA 0.01.29
ART & CULTURE	HA 0.30	ART & CULTURE	KA 0.01.30

Talentontwikkeling

De beweging die we maken

Goed onderwijs vergroot kansen voor het leven en helpt kinderen en jongeren om het beste uit zichzelf te halen.

In 's-Hertogenbosch geloven we dat talent overal aanwezig is. Ieder gemist talent is een gemiste kans, voor een kind zelf en voor onze gemeente. Daarom bouwen we aan een gemeente waarin ieder kind zich veilig kan ontwikkelen, talenten kan ontdekken en volwaardig mee kan doen. Ongeacht waar ze opgroeien of naar school gaan. Onderwijs is dé sleutel tot gelijke kansen.

We investeren in een sterke basis voor kinderen en jongeren: van voorschool, basisschool en middelbare school tot mbo, hbo, de JADS en een leven lang ontwikkelen. We zetten extra in op kansgelijkheid in die wijken en scholen waar de uitdagingen het grootst zijn. Kinderen moeten zich overal volwaardig kunnen ontwikkelen. Je postcode mag niet je toekomst bepalen.

Onze inzet op gelijke kansen in talentontwikkeling gaat over meer dan school, taal en rekenen. Daarbij horen ook sport, muziek en nieuwe ervaringen. Daarom bouwen we de Rijke Schooldag verder uit. Meer kinderen komen zo in aanraking met sport, cultuur, muziek, technologie, natuur en ontmoeting. Juist ook buiten de gewone lesuren.

Bij het buitenschoolse aanbod hoort ook huiswerkondersteuning. Alles dichtbij huis en op vertrouwde plekken in de wijk.

Daarbij werken we samen met scholen, verenigingen, culturele instellingen, buurthuizen, jongerenwerk en maatschappelijke organisaties. Verder versterken we de samenwerking tussen onderwijs, jeugdhulp, zorg, sport, cultuur en welzijn. Zo houden we oog voor de hele omgeving van kinderen. Op die manier kunnen we ervoor zorgen dat kinderen en gezinnen sneller passende ondersteuning krijgen als dat nodig is. Dichtbij school, thuis en in de wijk.

Ook een goede leeromgeving helpt kinderen groeien. We investeren dan ook in moderne, groene en inclusieve schoolgebouwen. En in schoolpleinen die uitnodigen om te bewegen, elkaar te ontmoeten en jezelf te ontwikkelen. Open en groene schoolpleinen vormen ook na schooltijd een belangrijke ontmoetings- en beweegplek in de wijk.

Het mbo is onmisbaar voor onze gemeente. Van zorg tot techniek, van horeca tot bouw: mbo'ers houden 's-Hertogenbosch draaiend en bouwen elke dag letterlijk en figuurlijk mee aan onze samenleving. We zijn trots op dit vakmanschap, het praktijkonderwijs en de talentontwikkeling in de volle breedte. Talentontwikkeling en vakmanschap verdienen blijvend waardering.

De meters die we maken

- We gaan door met de Actieagenda Gelijke Kansen. We maken hier een structurele en langjarige aanpak van. Daarbij blijven we investeren in de samenwerking tussen scholen, kinderopvang, welzijn, sport, cultuur en maatschappelijke organisaties. De focus ligt bij scholen en wijken waar kansenongelijkheid het grootst is.
- We bouwen de Rijke Schooldag verder uit. We reserveren budget om aanvullend scholen hierop te ondersteunen. Ook verkennen we de oprichting van een fonds om zo meer scholen te bereiken.
- Het buitenschools aanbod in de wijk gaan we versterken, zodat meer kinderen kunnen deelnemen. Ongeacht inkomen of achtergrond. Daarbij maken we bestaand aanbod beter zichtbaar en toegankelijk.
- We starten een Bossche mbo-agenda waarin onderwijs, ondernemers en maatschappelijke instellingen samenwerken aan gelijke kansen, goede begeleiding, mooie stageplekken en een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Daarbij investeren we samen met werkgevers in vakmanschap en talentontwikkeling voor sectoren die belangrijk zijn voor onze gemeente. Zoals zorg, techniek, bouw, duurzaamheid, horeca en onderwijs.
- Vanuit deze mbo-agenda maken we werk van een sterk Bossch Stagepact. Dat is erop gericht om iedere student toegang te bieden tot een veilige en passende stageplek. We zetten in op voldoende stageplaatsen, het tegengaan van stagediscriminatie en sterkere verbindingen tussen onderwijs, ondernemers en maatschappelijke organisaties.
- Binnen de Bossche mbo-agenda ondersteunen we onderwijsinstellingen bij de begeleiding van studenten die extra ondersteuning nodig hebben richting stage, opleiding of werk. Daarbij bouwen we voort op Traject op Maat (TOM) om schooluitval terug te dringen en jongeren beter te begeleiden naar onderwijs, werk of een passende plek in de samenleving.
- We continueren Kunst op Maat binnen TOM, omdat cultuur, creativiteit en persoonlijke ontwikkeling jongeren kunnen helpen om weer perspectief, structuur en zelfvertrouwen op te bouwen.

- We starten een Bossch leesoffensief samen met scholen, Huis73 en andere maatschappelijke partners. We investeren in leesplezier, taalontwikkeling en voorleesprogramma's, zodat meer kinderen goed leren lezen. We brengen het plezier in lezen naar de wijk en spelen daarmee al in op veranderende wetgeving over bibliotheken.
- We gaan deze bestuursperiode samen met scholen concrete stappen zetten richting inclusiever onderwijs. We willen dat meer kinderen dichtbij huis passend onderwijs kunnen volgen en zich gezien, veilig en welkom voelen op school.
- We versterken de overgangsmomenten in het onderwijs, bijvoorbeeld van basisschool naar middelbare school en van school naar werk of vervolgopleiding. Zo zorgen we voor meer begeleiding, passend onderwijs en minder uitval. We bekijken de mogelijkheden voor een alternatief voor Spoor 10-14 en continueren de Internationale Schakelklas.
- Omdat we het van belang vinden dat elk kind naar school gaat, maken we incidentele extra capaciteit op handhaving van de leerplicht structureel. Omdat het aantal meldingen onverminderd hoog blijft, is dit nodig.





Aantrekkelijk voor jongeren en studenten

Voor de groei van onze gemeente is het essentieel om talent te binden en vast te houden. Daarom zetten we deze bestuursperiode in op een versterking van levendigheid voor jongeren en het studentenleven. Hiervoor stellen we een impulsbudget in.

Deze meters maken wij voor jongeren en studenten:

- We geven een impuls aan het nachtleven en ruimte voor evenementen en studenten-/studieverenigingen.
- We zorgen voor extra woonplekken voor jongeren en studenten. In de komende jaren nemen we 500 woningen voor studenten en jongeren op in onze plannen.
- Studenten praten mee over hoe we het studentenleven versterken door het instellen van een Bossch studentenberaad.
- De Onderwijsboulevard wordt een groenere en verblijfsvriendelijke plek.
- We zorgen voor genoeg studieplekken, toegang tot studentensport en onze cultuurvoorzieningen.
- Samen met partners spannen we ons in voor een goed georganiseerde introductieweek. In deze week maken studenten kennis met alles wat onze gemeente te bieden heeft.
- Onderwijs en bedrijfsleven brengen we samen voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en voldoende aanbod in stages.

Economie

De beweging die we maken

We gaan aan de slag met ons toekomstig verdienvermogen.

Dat is nodig, want er liggen grote kansen en uitdagingen om dit te behouden en verder uit te bouwen. Een sterke economie zorgt voor werkgelegenheid en maakt het mogelijk om publieke voorzieningen ook in de toekomst te blijven betalen.

De Economische Visie, waarin impact ondernemen centraal staat, vormt ons fundament. We stimuleren het bedrijfsleven om duurzaam en sociaal te ondernemen. Verder omarmen we de economische propositie rond verantwoorde toepassing van AI en digitale technologie ('FairTech'), die samen met ondernemers en onderwijs is ontwikkeld. Hierin maakt de Bossche economie het verschil als de plek waar technologie landt en betekenis krijgt.

Het Innovatiekwartier wordt het kloppend hart voor deze ontwikkelingen. We zoeken actief de samenwerking op met het mbo, hbo, de Brabantse universiteiten en Brainport.

Op onze bedrijventerreinen is er een urgente opgave om te investeren in de toekomst. Effectiever ruimtegebruik, groeimogelijkheden voor lokale ondernemers, het delen en besparen van energie en meer ruimte voor klimaatmaatregelen vragen om een duidelijke visie en strategie. We versterken de samenwerking met betrokken partners en zetten in op gezamenlijke financiering op bedrijventerreinen. Aan gemeentelijke zijde maken we middelen vrij voor een stevige impuls in toekomstbestendige bedrijventerreinen. Ook voeren we het gesprek over de toekomst van bedrijventerreinen aan de rand van woonwijken, zodat zowel economie als wonen elkaar blijven versterken. Netcongestie dwingt ons tot stevige afspraken met bedrijven over energy hubs en het delen van energie. Alleen zo houden we de lokale economie draaiende.

Het centrum van Rosmalen en winkelcentra, zoals de Helftheuvel en Rompert zijn net als de Brede Binnenstad belangrijke plekken voor ontmoeting en voorzieningen. We zetten daarom de bijdrage aan het actieplan centrum Rosmalen, net als de matching van het binnenstadsmanagement voort. Deze middelen zetten we in voor kwaliteitsverbetering en om bezoekers te blijven binden en boeien. Voor de Bossche binnenstad doen we dat ook met de Integrale Aanpak Brede Binnenstad (IABB) waar we vol op doorpakken.

We benutten de BIM en gemeentelijke regelingen als het startersfonds, het acceleratorprogramma en het Bossche Investeringsfonds om nieuwe bedrijvigheid te stimuleren. De focus ligt op data/AI/ICT, een duurzame en gezonde toekomst van voedsel (zoals de eiwittransitie) en creatief design. Daar voegen we een nieuwe pijler aan toe. Om de duurzaamheidsopgave en energietransitie te versnellen, vragen we de BIM om met een plan te komen voor een ecosysteem rond duurzaamheid.



De meters die we maken

- We maken beleid en een uitvoerings- en investeringsprogramma voor groene en energiepositieve bedrijventerreinen. Daar maken we ruimte voor de groei van lokale ondernemers. Ook in de toekomst.
- Om de Brede binnenstad economisch aantrekkelijk te houden is de IABB leidend in de acties die we inzetten. We maken extra budget vrij voor IABB om te investeren in een beter ondernemersklimaat, vergroening en het bereikbaar houden van de binnenstad.
- Samen met economische en maatschappelijke partners investeren we in de propositie op verantwoorde toepassing van AI en digitale technologie. We richten een Economic Board in die deze ontwikkeling gaat trekken. Dit is een samenwerking van ondernemers, onderwijs en gemeente.
- We voeren een actieve agenda op ondernemerschap. We zetten in op:
 - Realiseren van het Ondernemersloket. Hier kunnen ondernemers met vragen terecht, onder andere over relevante subsidieregelingen.
 - Vermindering van regeldruk. We kijken kritisch naar lokale plussen op landelijk beleid. En we staan open voor alternatieven voor regels, zonder het inhoudelijke doel los te laten.
 - Ondersteuning bij de uitdagingen van nu. We zetten een MKB-collegetour op over digitalisering, duurzaamheid, energie besparen en andere thema's waar ondernemers behoefte aan hebben. We doen dat met Huis73 (digitale vaardigheden) en andere partners.
 - Voortzetten van de inzet op lokale binding van ondernemers.

- We steunen samenwerking tussen ondernemers om te komen tot meer slagkracht en financiële mogelijkheden. De vorm waarin dat kan is afhankelijk van het draagvlak. Met interesse volgen we daarom het traject van het Ondernemersfonds zoals VNO-NCW dat nu doorloopt.
- We versterken onze inzet op de economie van de toekomst door meer aandacht te besteden aan circulaire economie, gezonde en duurzame voeding en eiwittransitie via de Jamfabriek.
- We zetten de bestaande regelingen door om start-ups te laten groeien. Binnen Agrifood Capital blijven we voorstander van regionale versterking van het start-up ecosysteem. Daarnaast organiseren we met de BIM meerdere ondernemerswedstrijden per jaar, waarin start-ups huisvesting en begeleiding kunnen winnen.
- Met ondernemers en maatschappelijke partners maken we een arbeidsmarktpact. We willen studenten en het lokale bedrijfsleven meer en beter aan elkaar te koppelen. Verder willen we jongeren stimuleren om een beroep te kiezen waar tekorten zijn.
- Om werk en participatie mogelijk te maken, investeren we in onze economische positie en specifiek in startende innovatieve, circulaire en sociale ondernemers.
- We continueren onze inzet op citymarketing en binnenstadsmanagement en de huidige samenwerking met Den Bosch Partners.
- In het buitengebied kijken we, in lijn met het geldende beleid en regels, constructief naar mogelijkheden om agrarische activiteiten te verbreden met andere verdienmogelijkheden, zoals toerisme.

Cultuur

De beweging die we maken

Cultuur brengt mensen bij elkaar. Het zorgt ervoor dat we elkaar ontmoeten, met elkaar in gesprek gaan en nieuwe dingen ontdekken. Ook helpt het mensen om hun talenten te vinden en te ontwikkelen. We zijn trots op alles wat er in onze gemeente gebeurt op het gebied van cultuur. Van grote instellingen tot kleine initiatieven in de wijk of het dorp: ze zijn allemaal belangrijk en maken onze omgeving rijker en kleurrijker.

We zetten deze bestuursperiode in op een impuls voor een levendige gemeente door versterking van het cultureel klimaat in 's-Hertogenbosch. Daarbij geven we ook gehoor aan de oproep om te werken aan een levendige nachtcultuur in 's-Hertogenbosch.

Met ondernemers, handhaving en het cultureel veld maken we een actieplan om de nacht diverser, veiliger en levendiger te maken.

We vinden het belangrijk dat cultuur zichtbaar en toegankelijk blijft in de hele gemeente. Veel culturele activiteiten worden mogelijk gemaakt door vrijwilligers en betrokken inwoners. Zij spelen een belangrijke rol en verdienen onze waardering en steun. We verbinden cultuur ook bewust met andere onderwerpen, zoals economie, onderwijs, gezondheid en sport. Want cultuur is een belangrijke motor op tal van terreinen. Denk bijvoorbeeld aan talentontwikkeling, vestigingsklimaat, ontmoeting en sociale verbondenheid.

Verder maken we middelen vrij om cultureel ondernemerschap te stimuleren bij het theater en de musea. Dit zijn de huiskamers van onze gemeente waar we verder bouwen aan een klimaat waarin makers, verenigingen en culturele initiatieven een plek vinden.

Daarbij zoeken we nadrukkelijk naar verbinding tussen cultuur, ontmoeting en leefbaarheid. Dwars door wijken en dorpen heen. Ook in de vernieuwde huiskamer van Huis73 komen inwoners, studenten, muzikanten en andere makers samen. Het is dé plek voor inspiratie, educatie en creatie.



De meters die we maken

- We benutten gemeentelijk vastgoed en tijdelijke locaties, waar mogelijk, flexibeler voor culturele, maatschappelijke en creatieve initiatieven en expositieruimte. Voor ateliers, pop-ups en repetitieruimtes zoeken we naar betaalbare of tijdelijke oplossingen, bijvoorbeeld in ontwikkelingsgebieden zoals de Bossche Stadsdelta.
 - We starten een pilot om cultureel ondernemerschap te stimuleren en onderzoeken of laagdrempelige microleningen mogelijk zijn als aanvulling op bestaande subsidiemogelijkheden.
 - We maken cultuur en culturele voorzieningen toegankelijk en zichtbaar in de stad, wijken en dorpen.
- We schrappen waar mogelijk onnodige welstandsregels die culturele en creatieve initiatieven in de openbare ruimte belemmeren, zoals bij straatkunst en murals.
- Als 's-Hertogenbosch hebben we een onderscheidende urban scene die we een vaste plek bieden op de Tramkade. We stimuleren straatkunst in de wijken en urban sports
 - We maken middelen vrij om cultureel ondernemerschap bij het theater en onze musea te stimuleren. Met de groei van onze gemeente zal ook het cultureel aanbod en vestigings- en bezoekersklimaat mee moeten groeien.
- We versterken de verbinding tussen cultuur, evenementen, sport en maatschappelijke initiatieven, zodat ontmoeting en verbondenheid centraal blijven staan. Ook continueren we de komende jaren de inzet van de cultuurmakelaar.
 - Met ondernemers, handhaving en het cultureel veld maken we een actieplan om de nacht diverser, veiliger en levendiger te maken. Hierbij heeft de gemeente een proactieve rol. Zo onderzoeken we wat nodig is om 24-uurs openingstijden in de horeca mogelijk te maken.
 - We blijven zuinig omgaan met ons cultuurhistorisch erfgoed. En we grijpen de kansen om met ons erfgoed bij te dragen aan hedendaagse vraagstukken en opgaven.

Evenementen

De beweging die we maken

In 's-Hertogenbosch vieren we het leven graag samen. Evenementen brengen mensen bij elkaar en zorgen voor levendigheid. Van grote publieksevenementen tot lokale activiteiten en verenigingsinitiatieven: ze dragen bij aan het karakter van onze gemeente en vergroten de aantrekkingskracht voor inwoners en bezoekers.

Evenementen zijn belangrijk voor de lokale economie, voor verenigingen en vrijwilligers en voor het gemeenschapsgevoel in buurten, wijken en dorpen. Daarom blijven we ruimte bieden aan zowel grote evenementen als kleinschalige initiatieven verspreid over de hele gemeente.

Tegelijkertijd vragen evenementen om een goede balans met leefbaarheid, veiligheid en draagvlak in de omgeving. Daarom maken we duidelijke afspraken, zorgen we voor een goede spreiding van activiteiten en werken we goed samen met organisatoren en verenigingen. In de komende periode werken we toe naar een integraal evenementenbeleid waarin we gerichte keuzes maken over de toekomst van evenementen in onze gemeente.



De meters die we maken

- We maken vergunningverlening voor evenementen eenvoudiger, sneller en duidelijker. Met één vast aanspreekpunt voor organisatoren van A tot Z.
- We onderzoeken hoe gemeentelijke ondersteuning bij praktische zaken, zoals dranghekken, voorzieningen en logistiek slimmer en toegankelijker georganiseerd kan worden.
- We blijven ruimte bieden aan zowel grote evenementen als kleinschalige initiatieven in wijken en dorpen, met aandacht voor leefbaarheid, veiligheid en draagvlak. We maken duidelijke afspraken maar houden ook ruimte voor experiment en out-of-the-box-concepten.
- We onderzoeken de toevoeging van een volwaardige evenementenlocatie voor zowel grote als kleinschalige evenementen. Bij nieuwe gebiedsontwikkelingen, zoals in de Stadsdelta en de Groote Wielen, zorgen we dat voldoende ruimte in de openbare ruimte beschikbaar blijft voor evenementen en activiteiten.
- Voor kleinschalige evenementen hanteren we passende en laagdrempelige veiligheidseisen, zodat er ruimte blijft voor initiatief vanuit de samenleving.
- We maken samen met ondernemers, handhaving en organisatoren afspraken om evenementen veilig, bereikbaar en leefbaar te houden. We zetten in op schone evenementen en zorgen voor een goede spreiding van activiteiten binnen de gemeente.
- We werken toe naar een beleid rondom grote volksfeesten, zoals carnaval dat in de binnenstad in zijn huidige vorm tegen grenzen aanloopt.
- We geven, samen met de GGD en andere partners, extra aandacht aan goede communicatie en testmogelijkheden voor drugs tijdens grote evenementen.

Sport

De beweging die we maken

Sport draagt bij aan geluk en gezondheid. In veel wijken en dorpen vormen sportverenigingen het hart van de gemeenschap. Jong en oud ontmoeten elkaar op en rond het sportveld en vrijwilligers houden verenigingen draaiende. Sport draagt naast gezondheid bij aan talentontwikkeling en sociale verbondenheid. Daarom zien wij sport niet alleen als een voorziening, maar als een belangrijke investering in leefbaarheid en sterke gemeenschappen. We zien sportverenigingen dan ook als belangrijke maatschappelijke partners. We stimuleren de samenwerking met onderwijs, zorg en welzijn en de leefomgeving.

Onze gemeente groeit en ontwikkelt zich volop. Dat vraagt om sportvoorzieningen die meegroeien met de behoefte van inwoners, verenigingen en nieuwe generaties sporters. We willen dat inwoners in alle wijken en dorpen kunnen sporten in toegankelijke, goed bereikbare en toekomstbestendige accommodaties. We maken middelen vrij om hierin te investeren.

Ook topsport en grote sportevenementen dragen bij aan trots, inspiratie en aantrekkingskracht van onze gemeente. Topsport inspireert en motiveert jongeren om zelf in beweging te komen en vergroot de verbondenheid binnen onze gemeente.

Samen met partners blijven we investeren in zowel breedtesport als topsportvoorzieningen. Daarnaast vinden we het belangrijk dat er in een groeiende gemeente voldoende ruimte blijft voor nieuwe vormen van sport en beweging. Van verenigingssport tot e-sports, urban sports en informele sportplekken in de openbare ruimte: sport moet toegankelijk en betaalbaar blijven voor iedereen. Voor onze ambities en de voorgenomen maatregelen stellen we een impulsbudget Sport in.

De meters die we maken

- Verenigingen moeten kunnen meegroeien met de ontwikkeling van onze gemeente. Daarom investeren we in het verduurzamen, moderniseren en toekomstbestendig onderhouden van sportaccommodaties in de hele gemeente.
- We erkennen dat er op piekmomenten een toenemend capaciteitsprobleem ontstaat in sporthallen en binnensportvoorzieningen. Daarom nemen we op korte termijn maatregelen om dit aan te pakken. Voor de langere termijn onderzoeken we waar uitbreiding van capaciteit en multifunctioneel gebruik noodzakelijk is.

- We investeren in de Oosttribune van Stadion De Vliert. We hebben nadrukkelijk aandacht voor veiligheid, toekomstbestendigheid en de maatschappelijke functie van het stadion voor de hele gemeente.
- Topsport en grote sportevenementen zetten we in als inspiratiebron voor breedtesport, talentontwikkeling en verbinding tussen inwoners. We onderzoeken samen met partners hoe we topsport en topsportvoorzieningen verder kunnen versterken.
- We zorgen dat belangrijke zwemvoorzieningen, zoals Kwekelstijn en Sportiom toekomstbestendig en financieel gezond geëxploiteerd kunnen worden.
- Bij nieuwe gebiedsontwikkelingen moet ook ruimte blijven voor sport, beweging en informele sportlocaties. In het bijzonder kijken we naar betaalbare en toegankelijke plekken voor urban sports.
- We blijven inzetten op een goede toegankelijkheid van sport en beweging. Bijvoorbeeld voor minima en door het stimuleren van studentensport.



06 BESTUUR EN VEILIGHEID



Wij willen een betrouwbare en open overheid zijn. We maken 's-Hertogenbosch samen: inwoners, ondernemers, studenten, maatschappelijke partners en de gemeente. Die kracht van de samenleving willen we nog meer benutten. We gaan door met onze inzet op participatie en leren van nieuwe werkwijzen. Verder blijven we een constructieve partner naar regio, provincie, Rijk en Europa.



We pakken door op onze inzet op lobby en strategische partnerschappen. De investeringen die horen bij een groeiende gemeente, moeten we samen doen met medeoverheden, marktpartijen en maatschappelijke partners.

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor elke ontwikkeling en groei. Hierop investeren we. Met meer zichtbaarheid van handhavers op straat en intensivering van de aanpak van ondermijning. Veiligheid is ook van ons allemaal. Daarom maken we met inwoners en partners plannen hoe we samen kunnen werken aan veiligheid in wijken en dorpen.

Samen maken we 's-Hertogenbosch

De beweging die we maken

De gemeente kan niet alles alleen. Samenwerking en meerdere perspectieven zijn nodig voor goed beleid en uitvoering. De kracht van de samenleving is groot en waardevol. We zien dat de inbreng en expertise van inwoners leidt tot betere plannen en sterkere wijken en dorpen. Van gebiedsontwikkeling tot sociale en duurzame initiatieven. Tegelijk zien we dat participatieprocessen steeds vaker gepaard gaan met emotie en frustratie. Participatie is geen garantie voor draagvlak. Juist daarom zijn heldere keuzes, duidelijke verwachtingen en transparantie over het proces essentieel. Voor inwoners en voor de gemeente. Wij gaan die balansoefening bewust aan en bouwen verder op wat werkt. We leren van goede voorbeelden en zetten door, zodat participatie bijdraagt aan betere besluiten en aan betrokkenheid van inwoners.

Ons vertrekpunt is de recente participatievisie. Die kwam tot stand met input van een Bossch Burgerberaad. We maken actief ruimte voor inwoners en maatschappelijke initiatieven. Daarbij bouwen we verder op de succesvolle burgerberaden die waardevolle inzichten en richting hebben gegeven. Die lijn zetten we door en versterken we. Meedoen en samenwerken worden een vast onderdeel van hoe wij werken. Deze ontwikkeling past binnen de Bossche Beweging in onze organisatie: meer van buiten naar binnen werken, perspectieven verbinden en de kracht van de gemeenschap benutten.



Maar we hebben niet alleen inwoners en partners uit 's-Hertogenbosch nodig om onze ambities en opgaven te realiseren. Zonder samenwerking met mede-overheden kunnen we veel opgaven ook niet realiseren. Dat begint in en met de regio. Of het nu gaat om vraagstukken als economie, natuur en energie, verstedelijking, mobiliteit of zorg en gezondheid: steeds vaker moeten we redeneren en samenwerken vanuit een schaal van 650.000 inwoners uit Noordoost-Brabant. Als centrumgemeente voelen we die verantwoordelijkheid in het bijzonder en nemen we een leidende rol aan.

Ook de provincie, het Rijk en Europa zijn steeds vaker nodig om onze eigen doelen te bereiken. In een dynamisch stedelijk netwerk en (inter)nationaal politiek landschap, neemt het belang van lobby en strategische partnerschappen alleen maar toe. Helemaal in het licht van onze groei, de kans op investeringen en het belang om te blijven werken aan onze eigen aantrekkingskracht en verdienvermogen. We blijven dan ook een constructieve partner in BrabantStad en de provincie.

Daarnaast blijven we actief en zichtbaar in Den Haag waar we een stevige lobby voeren op onze belangrijkste opgaven en oplossingen. We vragen het college om dit bestuursakkoord uit te werken in een hernieuwde lobbyagenda en manier van werken.

In het bijzonder is extra inzet op Europa nodig. We maakten in de afgelopen periode al flink gebruik van de co-financieringsmogelijkheden via EU-subsidies. Maar met het nieuwe Europese Begrotingskader (MFK, vanaf 2028) en de wijze waarop het Rijk daarmee om wil gaan, lijken onze kansen op EU-subsidies kleiner te worden. Hierop moeten we extra inzet leveren. Daarnaast zien we nog kansen om onze belangen beter te behartigen in Europa, samen met andere steden. Verder kunnen we Europese netwerken nog beter benutten, onder andere voor belangenbehartiging, kennisdeling en inspiratie.

De meters die we maken

- In de afgelopen periode is waardevolle ervaring opgedaan met nieuwe instrumenten en werkwijzen rond participatie. We willen hierop voortbouwen en onze participatieaanpak steeds beter onderdeel maken van vaste werkwijzen in onze organisatie. Daarom richten we deze periode een expertisefunctie in die deze beweging moet aanjagen. Participatie is geen tijdelijke opgave, maar een doorlopende ontwikkeling.
- In navolging van de ervaring die we hebben opgedaan, reserveren we budget voor twee nieuwe burgerberaden in deze bestuursperiode.
- Het Right to Challenge breiden we uit. Zo krijgen inwoners en organisaties meer mogelijkheden om taken over te nemen of samen met de gemeente nieuwe initiatieven te ontwikkelen.
- We willen als gemeente een goed inzicht in de impact die we maken. Dat is niet altijd eenvoudig, bijvoorbeeld voor gebiedsgericht werken, de beweging van zorg naar gezondheid en de beweging 'van ik naar wij'. Daarom experimenteren we deze periode met verantwoording volgens het social profit canvas.
- We zijn scherp op mogelijkheden van nieuwe digitale en andere tools om onze dienstverlening voor inwoners, ondernemers en andere doelgroepen te versimpelen of versnellen.
- We creëren extra capaciteit om in te zetten op de kansen in Europa. Op het gebied van subsidies, belangenbehartiging en netwerk.

Veiligheid

De beweging die we maken

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor een goed leven. Jezelf kunnen zijn, onbezorgd over straat lopen en met een gerust gevoel de deur uit gaan. Daar blijven we elke dag aan werken, samen met wijkpartners, zoals onderwijs, jongerenwerkers en sportverenigingen. We voorkomen problemen (preventie) daar waar dat kan en grijpen in (repressie) waar dat moet. Met de wijkpartners zijn we zichtbaar in de wijk en weten we wat er speelt. Zo houden we buurten prettig en leefbaar.

Preventie krijgt met name vorm in de wijken. Samen met wijkpartners, zoals onderwijs, jongerenwerkers en sportverenigingen bieden we in het bijzonder jongeren perspectief. Met activiteiten die helpen in de ontwikkeling van hun eigen talenten. Aanvullend willen we verkennen hoe we – in de wijk – een cultuur van elkaar aanspreken kunnen versterken.

In onze veiligheidsmonitors zien we dat de meeste mensen zich zorgen maken over hufters in het verkeer en gedumpt afval. Handhaving of de fysieke aanpassing van de openbare ruimte is vaak maar een deel van het antwoord. Het gaat hier vooral om ongewenst gedrag. We zullen samen moeten werken aan een cultuur van elkaar aanspreken.

We investeren ook in extra handhavingscapaciteit. We vinden het van belang dat er meer zichtbaarheid is van onze handhavers (BOA's), in elke wijk en dorp. En we vinden het van belang dat meldingen over de openbare ruimte sneller en beter worden afgehandeld. De meldingenpilot met extra BOA's heeft laten zien dat dit werkt.

Verder blijft de strijd tegen ondermijning essentieel. Illegaal gedrag mag nooit lonen.

Daarom gaan we door, samen met politie en OM, met de aanpak van ondermijning en grote criminelen.

In deze bestuursperiode maken we plannen voor veiligheid en leefbaarheid in onze wijken en dorpen. Dat doen we samen met inwoners en partners uit de wijk, zoals politie, welzijnsorganisaties, woningcorporaties, onderwijs en jongerenwerk. Veiligheid is niet alleen een zaak van de overheid. Dat geldt zeker ook voor het werken aan maatschappelijke weerbaarheid. Meer en meer wordt duidelijk dat we ons serieus moeten voorbereiden op situaties van flinke maatschappelijke ontwrichting. Hoe zorgen we dan voor onszelf, maar ook voor elkaar in de eigen buurt? We nemen het gesprek en werken aan maatschappelijke weerbaarheid mee in de uitwerking van de wijkplannen.



De meters die we maken

- We maken structureel geld vrij voor extra handhaving. Deze extra BOA's zetten zich in om meldingen van inwoners snel af te handelen. Hiermee ontlasten we wijk- en jeugdhandhaving zodat zij volop in kunnen zetten op hun prioriteiten. Daarnaast maken we de handhaving op het water, vuurwerk en in het buitengebied (domein 2) structureel.
- Ook maken we de extra incidentele capaciteit bij onze Afdeling Openbare Orde en Veiligheid structureel. Dat is nodig gezien de stijgende lijn in onder andere demonstraties, incidenten rondom voetbal en aanslagen.
- In onze veiligheidsaanpak leggen we deze bestuursperiode extra accenten op de aanpak van verkeershuffers, huiselijk geweld, veiligheid voor vrouwen en LHBTIQ+-personen.
- In deze periode gaan we aan de slag met wijkveiligheidsplannen. Hierin nemen we het werken aan maatschappelijke weerbaarheid mee. En we verkennen hoe we een cultuur van elkaar aanspreken op ongewenst gedrag kunnen voeren.
- We gaan door met de verplaatsing van de coffeeshops uit de Hinthamerstraat en we handhaven het huidige coffeeshopbeleid.
- Ondermijnende criminaliteit blijft ook de komende jaren een thema met prioriteit. We maken ruimte voor extra capaciteit om door te pakken op de aanpak van drugscriminaliteit en een preventieaanpak van ondermijning.
- We blijven waakzaam als het gaat om digitale veiligheid en blijven de noodzakelijke maatregelen nemen om onze systemen en gegevens veilig te houden. Bij cameratoezicht blijft het uitgangspunt dat we dit tijdelijk en gericht inzetten. Waarbij het middel in verhouding moet staan tot de veiligheidssituatie. Uiteraard houden we bij de inzet van camera's rekening met de privacyregels.
- We werken met partners aan een convenant voor veiligheid in sport, onderwijs, cultuur, horeca en uitgaan. En we richten een goed vindbaar meldpunt straatintimidatie in.

Opvang vluchtelingen: asiel en migratie

De beweging die we maken

's-Hertogenbosch neemt al jarenlang verantwoordelijkheid voor de opvang van mensen die vluchten voor oorlog en geweld en asiel aanvragen. Daarbij kiezen we bewust voor regie en kwaliteit. We zorgen voor locaties voor de lange termijn, zodat we noodopvang in slechte omstandigheden voorkomen. Goede opvang is beter voor de mensen zelf én voor de samenleving.

De landelijke taakstelling uit de spreidingswet is voor ons leidend: we vangen 600 vluchtelingen op (regulier en alleenstaande minderjarige vreemdelingen). We gaan ook door met de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne. Daarnaast zorgen we voor huisvesting van statushouders volgens de afspraken. Waar mogelijk doen we dat via woningdelen. Zo nemen wij onze verantwoordelijkheid voor opvang en huisvesting.

Die verantwoordelijkheid verwachten we ook van andere gemeenten in de regio. Alleen zo voorkomen we noodopvang van slechte kwaliteit, die zorgt voor onrust. Wij werken aan 600 opvangplekken voor de lange termijn. We werken niet mee aan extra noodopvang voor asielzoekers. Het is eerst aan andere gemeenten om ook hun deel te doen.



We zorgen ervoor dat vluchtelingen uit Oekraïne, asielzoekers en statushouders mee kunnen doen in onze samenleving. Dat doen we samen met partners zoals WeenerXL en Bij ons in Den Bosch. Veel asielzoekers doen al (vrijwilligers)werk. We zetten extra in op betaald werk, omdat dat helpt bij integratie en zelfstandigheid

De meters die we maken

- Voor de opvang van asielzoekers, voldoen we met de (tijdelijke) locatie Pettelaarpark, de te realiseren locatie Kruithoorn en een toekomstige locatie voor minderjarige gevluchte jongeren aan de taakstelling om 600 personen op te vangen. Deze bestuursperiode werken we daarnaast aan de realisatie van een toekomstbestendige locatie voor 600 personen binnen de gebiedsontwikkeling Groot-Meerendonk. De locaties Pettelaarpark en Kruithoorn komen dan te vervallen. Deze locatie in Groot-Meerendonk vangt, naast een te openen locatie voor 50 minderjarige jongeren, maximaal 550 personen op voor asiel en biedt plek aan minimaal 50 woningzoekenden uit de Bossche samenleving. Bij een lagere taakstelling bieden we meer plek aan Bossche woningzoekenden.
- We creëren extra ambtelijke capaciteit op het gebied van asiel en migratie met in ieder geval inzet op het omwonendenoverleg.
- We continueren de sobere bed-, bad-, broodopvang voor ongedocumenteerden die meewerken aan terugkeer, maar (nog) niet terug kunnen. Zo voorkomen we dakloosheid, kwetsbaarheid voor criminaliteit en uitzichtloosheid.
- In afwachting van de ontwikkelingen in het land van herkomst en Europese richtlijnen over opvang, zorgen we ook voor voldoende opvanglocaties voor de vluchtelingen uit Oekraïne. Ook bij hen zetten we in op participatie en integratie.



Datastad

De beweging die we maken

Digitale ontwikkelingen volgen elkaar in steeds hoger tempo op en hebben impact op de manier waarop we samenleven. Er liggen daarin kansen, zoals in de nieuwe economie of de beschikbaarheid van informatie. Er zijn ook risico's, zoals nieuwe vormen van criminaliteit, het uitsluiten van mensen die niet mee kunnen en de afhankelijkheid van grote partijen voor de digitale infrastructuur.

Het programma Datastad zetten we voort om verantwoord richting te geven aan deze onontkoombare ontwikkelingen. Centraal binnen het programma staat 'Slim Samenleven', gericht op digitale inclusie en het ontwikkelen van digitale vaardigheden. Ook zetten we in op cyberveiligheid, digitale autonomie en digitale ethiek. Als gemeente kunnen we landelijk tot de koplopers behoren en het voorbeeld zijn voor 'Fairtech', zoals opgenomen in onze recente economische propositie.

De meters die we maken

- Onze stevige positie op digitalisering en de verantwoorde toepassing van data en AI tonen we in Nederland en Europa. Onze inzet is om projecten in gang te zetten die bijdragen aan onze samenleving of het aanpakken van maatschappelijke opgaven.
- Zo zoeken we de samenwerking binnen Europa en Nederland om te komen tot meer digitale autonomie. Denk aan cloud-oplossingen, open-sourcesystemen en op het gebied van digital twins.
- Als gemeente benutten we kansen om data en technologie in te zetten in onze dienstverlening. Hierbij hebben we oog voor de balans tussen enerzijds kansen voor betere en efficiëntere dienstverlening en anderzijds het zorgvuldig omgaan met data. We bouwen voort op onze gemeentelijke aanpak data-ethiek: we blijven data verantwoord gebruiken met oog voor privacy en discriminatie. Waar er mogelijkheden zijn om onafhankelijker te worden van grote (buitenlandse) techbedrijven, moeten we deze pakken.
- Met het onderwijs organiseren we dat ieder kind een keer kan deelnemen aan een werkvorm die technische en digitale vaardigheden verbetert. We benutten hierbij het Innovatie Kwartier Den Bosch (IKDB).
- De Slim Samenleven Dagen zetten we in om inwoners bewust te maken van de kansen en risico's van digitalisering. Dit doen we samen met maatschappelijke partners.
- We maken digitale veiligheid onderdeel van de MKB-collegetour.

07 FINANCIËN



Financiële uitgangspunten

's-Hertogenbosch is een financieel sterke gemeente. Dat willen we zo houden. Niet als doel op zich, maar in het belang van onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen. Zo kunnen we lokale lasten betaalbaar houden. En een gezond huishoudboekje stelt ons in staat om verantwoord te investeren in de toekomst. Tegelijkertijd is er al jarenlang onzekerheid in ons meerjarenbeeld doordat niet zeker is welke keuzes het Rijk maakt over de gemeentefinanciën.

Onze ambities kunnen we waarmaken binnen de bandbreedte van een robuust financieel beleid. Met de volgende uitgangspunten:

- De financiële ruimte bepaalt het tempo voor het realiseren van onze ambities. We wegen integraal af waar financiële ruimte het beste ingezet kan worden.
- Voor nieuw beleid kijken we eerst naar de mogelijkheden van oud-voor-nieuw. Als tegenvallers aan de uitgavenkant ons financieel meerjarenbeeld negatief maken, vangen we dat op door ombuigingen. Onze reserves en voorzieningen screenen we jaarlijks.
- We voeren een degelijk financieel beheer. Onze belangrijkste risico's brengen we steeds goed in beeld. Om deze risico's op te kunnen vangen houden we voldoende buffer aan. Hierbij gaan we uit van een buffer in onze algemene reserve van 7,5% van de algemene uitkering. Ook op risicovolle dossiers, zoals het grondbedrijf en BUIG, beschikken we over een gezonde risicobuffer.
- Structurele uitgaven dekken we met structurele middelen.
- Nieuw beleid hoeft niet automatisch structureel in onze begroting. Dit kan ook voor een beperkte periode zijn. Na afloop van zo'n periode kan dan zorgvuldig worden afgewogen of het nieuw beleid effectief is en doorgezet moet worden.
- Bij investeringen houden we rekening met bijbehorende beheers- en onderhoudslasten.
- De lastendruk voor onze inwoners houden we in vergelijking met andere grote gemeenten beperkt en ruim onder het gemiddelde van B7 en G40.
- We houden vast aan onze begrotingssystematiek en onze lijn over het verwerken van de circulaire van het Rijk.

Tot slot zijn duidelijke uitgangspunten nodig voor de uitdagingen in het sociaal domein. Net als alle andere gemeenten, kijken wij ook aan tegen een flinke stijging van kosten in het sociaal domein. Of, en in welke mate, het Rijk de gemeenten financieel tegemoetkomt, is onzeker. De reserve Sociaal & Zorgfonds geeft ons hierin een remweg. Ondertussen nemen we maatregelen om de tekorten in het sociaal domein te beperken, zoals het opzetten van Lokale Teams. Aanvullend benutten we, in deze bestuursperiode, een deel van de volumegroei van onze bijdrage uit het Gemeentefonds voor het afdekken van de stijgende kosten in het sociaal domein. Daarbij gaan we uit van maximaal 1,5% groei.



Verantwoord investeren

Met het Structuurfonds hebben we een reserve voor investeringen van bovenstedelijk strategisch belang. Het gaat om sleutelinvesteringen in kwaliteit, aantrekkingskracht, toekomstbestendigheid van onze gemeente. Om de huidige en toekomstige ambities vanuit het Structuurfonds waar te kunnen maken, verhogen we de voeding met structureel € 1,5 miljoen per jaar. Daarmee voegen we € 37,5 miljoen aan investeringsruimte toe.

Verder zullen we bij de begroting het geraamde bedrag voor het Design Museum aanpassen naar € 10 miljoen. Dit bedrag is bedoeld voor doorontwikkeling van het museum op de huidige plek. Voor een aantrekkelijke invulling van de Citadelpoort – met ruimte voor ontmoeting, creativiteit en maatschappelijke activiteiten – gaan we uit van een publiek-private samenwerking. In lijn met onze ambities voor de binnenstad, gaan we verkennen hoe we het terugbrengen van het aantal parkeerplaatsen voor bezoekers compenseren met een extra parkeervoorziening aan de binnenstadsring. We voegen dit toe aan het Structuurfonds als blijkt dat dit niet rendabel is vanuit de parkeerexploitatie en het voldoet aan de criteria van het Structuurfonds.

Tot slot vragen we het college om de opzet en werkwijze rond het Structuurfonds tegen het licht te houden. En om daarin in ieder geval te betrekken:

- Opvoeren van projecten in het verwachte jaar van realisatie, met bijbehorend prijspeil en hoe we omgaan met indexatie.
- Toekomstbestendigheid.
- Voeding. Daarbij denken we – voor deze bestuursperiode – aan afspraken over het deels storten van eventuele jaarrekeningoverschotten in het Structuurfonds.

We verwachten in 2027 dat het college hierop duidelijke voorstellen voorlegt aan de gemeenteraad.

Heffingen en lasten

We investeren deze periode in goed leven nu én in de toekomst. Met oog op een groei naar 200.000 inwoners. Dat vraagt om flinke investeringen. We kiezen voor de volgende maatregelen op het vlak van heffingen en lasten:

- Vanaf 2027 verhogen we eenmalig de OZB voor niet-woningen met 4%.
- Vanaf 2028 verhogen we eenmalig de parkeertarieven voor bezoekers met 5%.
- We kiezen voor rust en duidelijkheid door het recent vastgestelde systeem voor de toeristenbelasting aan te houden als uitgangspunt. Voor verblijf in vakantiehuizen voegen we een plafond toe voor de toeristenbelasting per nacht, ongeacht het aantal personen. Daarmee maken we het aantrekkelijker voor gezinnen en grotere gezelschappen om langere tijd in onze gemeente te verblijven. We vragen het college om dit plafond uit te werken.
- Heffingen, tarieven en leges houden we kostendekkend.
- Zoals gebruikelijk, passen we jaarlijks een inflatiecorrectie toe op onze tarieven.
- In onze afvalheffing gaan we werken met diftar. Om bij te dragen aan onze doelen rond 'van afval naar grondstof'.

Meerjarenbeeld

Bij de totstandkoming van dit bestuursakkoord zijn wij uitgegaan van een financiële ruimte van structureel € 5,5 miljoen¹. Om de ambities uit dit bestuursakkoord mogelijk te maken, voegen we € 3 miljoen aan extra ruimte toe in 2027 en 2028 en € 4 miljoen daarna. We streven ernaar deze extra ruimte mogelijk te maken door ombuigingen en eventuele extra rijksmiddelen. We gaan dus zelf kritisch kijken naar kostenbesparing en oud-voor-nieuw. Het 'nieuw' hebben we bepaald in dit bestuursakkoord. Het 'oud' gaan we ook in beeld brengen. We zoeken nadrukkelijk ook naar nieuwe en innovatieve mogelijkheden, bijvoorbeeld met AI en nieuwe ict-instrumenten, om taken efficiënter uit te voeren. We stellen hiervoor een incidenteel bedrag beschikbaar, waarmee we uiteindelijk structurele besparingen willen realiseren.

We zijn ons ervan bewust, dat het onzeker is hoe groot onze bijdrage uit het Gemeentefonds de komende jaren zal zijn. Met een effect van een herverdeling van het Gemeentefonds houden we pas rekening als hier meer zekerheid over is. We stellen op basis van de komende meicirculaire de definitieve financiële ruimte in de begroting 2027 vast. Op basis van de jaarrekening 2025 is de benodigde omvang van onze algemene reserve bepaald. Hieruit blijkt een stand, die ruim € 31 miljoen hoger is dan de streefwaarde. Uit de screening van de reserves en voorzieningen blijkt aanvullend nog een beschikbare ruimte van € 0,7 miljoen. Deze € 32 miljoen zetten wij in voor incidenteel nieuw beleid in deze bestuursperiode².

Onderstaand zijn onze ambities vertaald, passend binnen deze indicatieve structurele en incidentiële ruimte.

¹ Zoals ook opgenomen in het ambtelijk overdrachtsdocument voor de gemeenteraad

² Zoals ook opgenomen in het ambtelijk overdrachtsdocument voor de gemeenteraad

Financieel overzicht - bedragen x € 1.000

1. Structureel

Onderwerp	Investering	2027	2028	2029	2030
Structurele ruimte conform overdrachtsdocument nieuwe raad		5.500	5.500	5.500	5.500
Taakstelling / rijksmeevallers		3.000	3.000	4.000	4.000
OZB niet-woningen + 4%		1.400	1.400	1.400	1.400
Parkeertarieven +5% (bezoekersparkeren)		0	1.000	1.000	1.000
Structurele ruimte		9.900	10.900	11.900	11.900
Voorgenomen uitgaven:					
Investering parkeerhuis De Vliert	20.000	0	1.000	1.000	1.000
Investering vergroenen van de binnenstad (300 nieuwe bomen)	2.500	40	140	139	138
Investering integrale aanpak brede binnenstad (IABB)	3.000	0	120	119	118
Investering tijdelijke parkeervoorziening Tramkade	5.000	0	408	403	398
Investering parkeerreserveringssysteem Wolvenhoek	250	0	0	0	0
Investering dorps huis Vinkel	5.500	0	0	0	220
Investering dorps huis Engelen	4.200	0	0	168	166
Investering dorps huis Empel D'n As	1.600	0	64	63	63
Investering veilige schoolroutes (+/- 30 schoollocaties)	1.500	0	60	60	60
Investering twee dubbelzijdige rotondes eenzijdig maken	700	0	28	28	28
Investering Groots Vergroenen	24.000	0	240	478	713
Verduurzamen Maatschappelijk Vastgoed	5.000	0	50	100	149
Investering Oosttribune FC Den Bosch	12.000	0	480	476	471

Onderwerp	Investing	2027	2028	2029	2030
Impuls vergroening en kwaliteit openbare ruimte bij vervanging en beheer (BBOR)	n.v.t.	1.000	1.000	1.000	1.000
Inkomstenderving uitplaatsen helft bezoekersparkeerplaatsen binnenstad	n.v.t.	750	750	750	750
Verhogen grens bijzondere bijstand naar 130%	n.v.t.	212	212	212	212
Verhogen grens individuele inkomstenstoeslag naar 130%	n.v.t.	850	1.150	1.150	1.150
Groenmaatregelen rond Duurzame Polder	n.v.t.	500	0	0	0
Integraal dierenwelzijnsbeleid	n.v.t.	25	25	25	25
Bijdrage investering in passende/grotere locatie dierentehuis	n.v.t.	300	0	0	0
Voortzetten Kunst op Maat	n.v.t.	117	117	117	117
Inzet op betaald werk voor asielzoekers	n.v.t.	0	143	285	285
Bosch leesoffensief	n.v.t.	0	85	85	85
Uitbreiden Rijke Schooldag	n.v.t.	600	600	600	600
MBO-agenda	n.v.t.	500	0	0	0
Ondernemersloket	n.v.t.	110	110	110	110
MKB-collegetour	n.v.t.	400	0	0	0
Structureel maken tijdelijke extra capaciteit leerplicht	n.v.t.	290	290	290	290
Organisatie twee burgerberaden in deze raadsperiode	n.v.t.	125	0	125	0
BOA's: structureel maken van de pilot afhandeling meldingen (6 fte domein 1)	n.v.t.	574	574	574	574
BOA's: structureel maken van pilot water, vuurwerk en buitengebied (6 fte domein 2 + boot)	n.v.t.	594	594	594	594
Extra capaciteit ondermijning	n.v.t.	105	105	105	105
Structureel maken tijdelijke extra capaciteit afdeling Openbare Orde en Veiligheid	n.v.t.	182	182	182	182

Onderwerp	Investering	2027	2028	2029	2030
Ambtelijke capaciteit omwonendenoverleg en beleid asiel en migratie	n.v.t.	0	156	156	156
Continueren Bed-, bad-, brood-opvang	n.v.t.	0	0	121	121
Extra capaciteit inzet Europa	n.v.t.	120	120	120	120
Verhoging fractiebudget en budget communicatie raad	n.v.t.	250	250	250	250
Extra voeding Structuurfonds	37.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Innovatie organisatie	n.v.t.	500	0	0	0
Totaal structureel		256	347	515	150

NB: Voor het sociaal domein is de afspraak gemaakt om een deel van de volumegroei van het gemeentefonds te benutten voor de stijgende kosten van jeugdzorg en WMO (uitgaande van maximaal 1,5% groei). Dit legt geen beslag op bovenstaande financiële ruimte.

2. Incidenteel

Incidentele ruimte	32.000
Impuls woningbouw en verstedelijking	4.000
Onderzoeksbudget Fietsring binnenstad	100
Integrale aanpak brede binnenstad (IABB)	1.200
Herhuisvesting roeivereniging	5.000
Aanjaagbudget (reserve) voor omslag naar Lokale Teams	7.500
Voortzetten bouwdepot (ondersteunen 10-15 kwetsbare jongeren)	600
Impuls Energietransitie	2.150
Aanpak vergroenen schoolpleinen (25 schoolpleinen)	250
Impuls cultuur	1.800
Impuls levendigheid voor jongeren en studentenleven	100
Impuls Sport	3.000
Impuls toekomstbestendig maken bedrijventerreinen	800
Versterking economische positie op toepassing AI en digitale technologie (inclusief Economic board)	800
Jongerenwerk (op school, in de wijk en online)	400
Impuls inclusie	1.500
Impuls participatie ('Samen maken we 's-Hertogenbosch')	924
Wijkveiligheidsplannen	250
Restant incidenteel	1.626

3. Structuurfonds

A. Projecten waarvoor de raad al geld heeft gereserveerd, maar het geld nog niet beschikbaar heeft gesteld (leggen beslag op deel van het Structuurfonds)	Bedrag x € 1.000	Toelichting
Huis73 reservering onvoorziene loon- en prijsstijging (Als geld niet nodig blijkt te zijn, valt het vrij voor onderstaande projecten onder B.)	1.100	Uitvoeringsfase
GZG	3.335	Planstudiefase
OV Knooppunt Station	58.800	Planstudiefase
Totaal geraamde investering projecten onder A	63.235	Volledig voorzien binnen reserve Structuurfonds
B. Projecten waarbij de raad besloten heeft deze op te voeren op het Structuurfonds, maar waarvoor de raad nog geen geld heeft gereserveerd of beschikbaar gesteld	Bedrag x € 1.000	Toelichting
Verkabeling Hoogspanningslijnen	9.540	Verkenningfase
Uitvoering herinrichting Binnenstadsring	14.150	Verkenningfase
Bereikbaarheid Oostelijke gemeentedelen	12.285	Verkenningfase
Design Museum *	10.000	Verkenningfase
Compensatie bezoekersparkeren Tolbrug (parkeergarage Citadelpoort)	24.070	Verkenningfase
Verbinding over het spoor	11.022	Verkenningfase
Mobiliteitspakket Oostzijde 's-Hertogenbosch	39.800	Verkenningfase
Extra parkeervoorziening aan de binnenstadsring ter compensatie van reduceren straatparkeren binnenstad.	PM	n.v.t.
Totaal geraamde investering projecten onder B	120.867	Nog niet door de raad besloten middelen financieel toe te kennen uit reserve Structuurfonds
Voor de projecten onder B. is de volgende financiële ruimte beschikbaar	Bedrag x € 1.000	Toelichting
Vanuit de huidige reserve Structuurfonds inclusief toekomstige voeding vanuit de begroting	52.771	n.v.t.
Afdracht grondbedrijf jaarrekening 2025	5.244	n.v.t.
Geraamde afdracht grondbedrijf 2026-2029	9.500	n.v.t.
Extra structurele voeding (bestuursakkoord 2026-2030)	37.500	n.v.t.
Totaal geraamde beschikbare middelen in het Structuurfonds:	105.015	Beschikbaar voor projecten onder B
Inschatting wat nog aanvullend nodig is, als besloten wordt tot uitvoering van alle projecten onder B (tegen huidige ramingen):	-15.852	

* Raming Design Museum verlaagd tot € 10 miljoen in bestuursakkoord 2026-2030

Portefeuilleverdeling van het beoogde college

Deze portefeuilleverdeling wordt vastgesteld tijdens het constituerend beraad.

Wethouder	Portefeuille	Wethouder	Portefeuille	Wethouder	Portefeuille
Marieve Craste	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Onderwijs, gelijke kansen, arbeidsmarktbeleid ◦ Verstedelijking ◦ Energietransitie ◦ Europa internationaal 	Pieter Paul Slikker	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Wonen ◦ Huisvesting bijzondere doelgroepen ◦ Opvang vluchtelingen / ontheemden ◦ Zorg ◦ Jeugdzorg ◦ Toegang en regie ◦ Werk- en inkomen ◦ Inkoop Sociaal Domein 	Jochem Huibers	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Jongeren en jeugdbeleid ◦ Wijk- en dorpsgericht werken (incl. Bestuursraden) ◦ Samen maken we 's-Hertogenbosch (bestuurlijke vernieuwing en participatie) ◦ Maatschappelijk vastgoed ◦ Publieke dienstverlening ◦ Sociale Basis (structuur) ◦ Toerisme en Recreatie ◦ Sport ◦ Evenementen
Wies Korver	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Water, groen en openbare Ruimte ◦ Afval en circulariteit ◦ Milieu ◦ Waterveiligheid ◦ Natuurversterkend Ontwikkelen ◦ Dierenwelzijn ◦ Inclusie ◦ Armoede en Schulden ◦ Positieve Gezondheid (GGD) 	Ralph Geers	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Economische Ontwikkeling ◦ Innovatiekwartier ◦ Programma Datastad ◦ Marktzaken ◦ VTH ◦ Personeel en Organisatie ◦ Weerbaarheid ◦ Mobiliteit en Bereikbaarheid 	Jack Mikkers	<ul style="list-style-type: none"> ◦ OOV ◦ Communicatie ◦ Citymarketing ◦ Strategie en Lobby ◦ Bestuurlijke samenwerking
Rutger Schonis	<ul style="list-style-type: none"> ◦ Ruimtelijke Ordening ◦ Grondzaken ◦ Financiën ◦ Knooppuntontwikkeling station 's-Hertogenbosch ◦ Erfgoed ◦ Cultuur 				

